ԱՒԵՏԱՐԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ 42. ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅՈՒՆԻՍ 8, 1889 ԹԻՒ 23.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Եր֊ես
Ազդեցութիւն	177
Տեսիլք	177
Մնապաշտութեան Զարիքները	178
Հոգ Չէ՛ (Ոտանաւոր)	179
Աւուրք	179
Փոխանակութիւն Դրից	180
Թղթակցութիւնք	181
Ազդեր	182
Հանդէս գաղութական	183
Արժէք Դրամոց	184

ԱՒԵՏԱՐԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ կը հրատարակուի ամեն Շաբաթ օր։

Տարեկան գինն է ամեն տեղւոյ համար $1^1/_2$, վեց ամսեայն՝ $^3/_4$ Մեճիտիյէ, կամ ֆրանք 30 փարա։ Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է։

Խմբագրութեան վերաբերեալ ամեն պարտին ուղղուիլ առ Մր. Հ. Ս. Պարընճ։

Բաժանորդագրութեան եւ թղթատարութեան պատկանեալ ամեն գրութիւնք պարտին ուղղուիլ առ Պատ. Տր. Ի. Ֆ. Փէքիպոն, Ամերիկան Խան, կ. պոլիս։

Ամերիգայի Միսիոնարաց Ընկերութեան կողմանէ,
Ճ. Ռ. ԿՐԻՆ, ԱՐՏՕՆԱՏԵՐ
Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, ՏՆՕՐԷՆ–ԽՄԲԱԳԻՐ

ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ

Զոն Անճել Ձէյմս, Պիրմինկհամցնակ Անգղիացին, հեղինակն "Փրկութիւն Փնտռող" անուն գրքոյկին, հետագայն արտասանած է իւր բանախօսութեանց միջն մէջ.

"Եթէ երբեք ինքզինքս Քրիստոնեայ համարելու իրաւունք ունիմ, եթէ երբեք օգտակարութիւն մը ունեցած եմ Քրիստոսի եկեղեցւոյն մէջ, ատոր միջոց կը համարիմ ինձ սենեկակից եղող ընկերոջ մը արարքը։ Նա ամէն երեկոյ անկողին մտնելէ առաջ ծունր կը կրկնէր ու կ'աղօթէր. Նորա այդ գործ արթընցուց իմ թմրած խիղճս, և նեռ մը մխեց սրտիս մէջ. վասն զի թէպէտ բարեպաշտ կրթութիւն մը ըստացած էի, սակայն զանց ըրած էի աղօթքը, և ի բաց թողած էի Աստուծոյ երկիւղը։ Ցետ այնորիկ նորոգուեցայ, և պատրաստուեցայ Աւետարանի պաշտօնէութեան։ Բայնմ հետէ գրեթէ կէս դար անցած է, սակայն այդ փոքրիկ սենեակը և աղօթող պատանին տակաւին մոտացս առջևն են, և երբեք պիտի չմոռնամ զայնս նոյն խոկ երկնից չքեղութեան և յաւիտենականութեան անվերջ դարուց մէջ։"

ՏԵՍԻԼՔ

Երկու այրի կանայք, մայր և դուստրը, որք դեռ նոր համակուած էին մեծ վշտով մը, կը խօսակցէին իրարու հետ։ Ցորժամ ծաղկատի կինն յանկարծ կորուսեր էր իւր ամուսին, որ դիւական բնազդմամբ մը յարեր էր այն մօր որոյ սիրտ երբեք չէր դադրած իրեն համար բաբախելէ։

"Ո՜հ, մայր իմ, մայր իմ," կը հեծէր մանկամարդ այրին. "ինչ ահաւոր միայնութիւն է այս. ինչպէս պիտի կարենամ տարուէ տարի ապրիլ առանց իմ ամուսնոյս։ Ինձ այնպէս կը թուի թէ չեմ կրնար տանիլ դայն։"

"Սիրելի զաւակս," ըսաւ մայրը արտասուալից աչօք, "քեզմէ պիտի չպահանջուի տանիլ ինչ որ չես կարող տանիլ։ Անշուշտ պիտի չփորձուիս քու կարողութենէդ աւելի։ Սակայն, ղձէյմս չտեսնելուդ կամ անոր ձայնը չլսելուդ համար պէտք է որ ինքզինքդ անկէ բաժնուած համարիս։ Սերը ընկած է զմահ։ Քու սէրդ կրնայ ի բաց թօթափել երկրաւոր խոչընդոտները, և իսկական հաղորդակցութիւն ունենալ անոր հետ։"

"Մա՛յր, կը կարծե՞ս թէ ձէյմս մեղի մօտ կրնայ ըլլալ։ Ինչպէս կրնամ ինքզինքս անտեսանելի հոգւոյ մը մօտ ղգալ։"

"Մէկ կերպ մը գտած եմ, դուստր իմ։ Երբ միայնութեան դառն ղգացուցմունքը կը տիրէ իմ վրաս, կը դիմեմ ուղղակի Քրիստոսի։ Ծանր կը կրկնեմ, և ձեռքս կ'առնում Նորա խոստումը. 'Ահա ես ձեզի հետ եմ։' Ապա կը խորհիմ թէ իմ սիրեցեալ ամուսինս ատուգապէս կը դանուի Նորա քով։ Քու հայրդ դրախտին մէջ կը վայելէ Քրիստոսի ընկերակցութիւնը։ Եւ որովհետև ես ալ Քրիստոսի հետ եմ, ուստի ես և իմ սիրեցեալս տակաւին իրարու մօտ ենք. մեր Տէրը մի և նոյն տաճն կը նայի մեր երկուքին վրայ։ Ես կը նայիմ Քրիստոսի, և կը խորհիմ թէ ճիշդ նոյն պահուն Նորա աչքեր իմ վրաս և իմ սիրելւոյս վրայ են։ Նա կը տեսնէ զմեզ երկուքս, այս իրողութիւն կը միացունէ զմեզ. մենք մի եմ։ կը թուի թէ իրարու հետ կը փոխանակենք ակնարկներ լի օրհներգութեամբ առ Քրիստոս. մեր սրտերով վերստին կ'երկրպագենք Նմա. և մենք այնչափ յուսով, փառաբանութեամբ և խնդութեամբ կը սպասենք այն օրուան երբ վերստին պիտի միանանք այլ ևս չբաժնուելու համար, որ երկրաւոր կենաց համար ոչ ևս կը ղգամ բուռն տենչ, և մեծապէս կը կաղդուրուիմ։ Եւ թերևս մեր անտեսանելի սիրելիները տակաւին կը սպասեն մեր շուրջ։ Եղած են ժամանակներ, երբ անտեսանելին տեսանելիէն բաժնող քօղը վերցուած է։"

"Մա՛յր իմ, դուն երբեք տեսած ես . . . ։"

"Ոչ, բայց ունեցած եմ բարեկամներ որք տեսած են։ Աչքինքն թէ նոցա աչքեր բացուած են, և ես երբեմն կը խորհիմ որ եթէ մեր աչքեր ևս բացուէին, այլ ևս բնաւ միայնակ պիտի չըլլայինք։ Կը յիշեմ Լուլու Էլլիս, որ տասն և ութ տարեկան աղջիկ մ'էր։ Նորա մահուանէն մի քանի ամիս առաջ անսովոր բան մը չէր տեսնուեր նորա վրայ։ Սաստիկ հարբուխ եղած էր, բայց նորա ծնողք երբեք չէին կասկածեր թէ ո և է ծանր հետևանքներ յառաջ պիտի գային անկէ։ Աչքեր հանդերձ, թոքերն այնչափ ճնշուած էին որ գիշեր մը նորա հայրն և մայրը վոխոխակի հսկեցին նորա անկողնոյն քով մինչև առաւօտ։ Լուլու անհանգիստ էր, և վերջապէս ըսաւ. "Մայր, հոգեվա՞ր եմ։" "Ո՜հ, ոչ, սիրելիս," ըսաւ մայրը մեծ զարմանքով. "ինչ բան այդպէս խորհիլ կու տայ քեզ։" "Երբեք այսպէս չունչ չէի առած," պատասխանեց Լուլու։ Քիչ մը վերջը վերստին հարցուց. "Մայր, հոգեվա՞ր եմ։" Եւ մայրը վերստին ըսաւ թէ չէր տեսներ մահուան ո և է նշան։ "Ինչո՞ւ

կը հարցունես, Լուլու,» կրկնեց մայրը։ «Կը տեսնեմ փրկիչս, և արդէն երկինք գացող բոլոր սիրելիները,» պատասխանեց Լուլու, և երկու վայրկեան վերջը գացեր էր իր փրկչին քով։ Կը Թուի Թէ Քրիստոսի և երանելեաց հոգիներուն տեսիլն էր որ կարծել տուաւ նմա Թէ մահը մօտ էր։ Դարձեալ, ինձ այնպէս Թուեցաւ Թէ հանդուցեալ հօրմէդ լուր առի երբ նորա հօր եղբօր դուստրը, Մարկարէթ, հիւանդացաւ։ Մարկարէթ իւր մահուանէն մի քանի օր առաջ ըսաւ իւր քրոջ. «Մեր հօրեղբօրորդին, Ճոն, զիս տասնելու եկած է։» Եւ նմանօրինակ դէպք մը պատահեցաւ երբ այն սիրեցեալ միսիոնարուհին, Տիկին Հաուլէնտ, անցեալ տարի մեռաւ ի Հնդկաստան։ Իւր որդւոյն, Ուիլբըմի, և նորա կնոջ մահը խոր սուգով համակեր էր ընկերը։ Երբ մի քանի ամիս վերջ, այս տիկին մահուան դուռը հասեր էր, նորա ընտանեաց անդամք հաւաքուեցան նորա անկողնոյն չուրջ։ Հոգեվարը ոչ ևս կը ճանչէր զանոնք։ Նորա աչքեր փակուած էին, և նորա անկողնոյն մօտ հսկողները չէին յուսար որ վերստին պիտի լսէին նորա ձայնը։ Ցանկարծ նորա աչքեր բացուեցան, և նա դէպ ի վեր կը նայէր խնդալից արտայայտութեամբ մը իւր դիմաց վրայ, իբր Թէ մէկը ճանչած էր։ «Ուի՛լի, Ուիլի,» ագաղակեց, և այդ վայրկենին իսկ գրեցաւ անոր քով։

Դարձեալ այն եղանակն որով փոքրիկ Ճուլիա ճանչցաւ իւր մեծ մայրն կը Թելադրէ մեզ Թէ հոգիները լինչ կերպով կրնան ճանչնալ զիրար։ կարծեմ Թէ Ճուլիայի մեծ մայրը մեռած էր կա՛մ նորա ծնանելէն առաջ, և կա՛մ Ճուլիայի գեռ երախայ եղած աւեն, այնպէս որ կարելի չէր որ սա յիշէր իւր մեծ մօր դէմքը։ Ճուլիա իւր մահուան անկողնոյն վրայ պառկած ժամանակ, յանկարծ վեր նայեցաւ դէմքով մը որմէ կ'երևէր Թէ մէկը կը տեսնէր, և իբր Թէ բարեկամ մը կ'ողջունէր, ագաղակեց, «Մեծ մա՛յր։» Եւ լինչ կարծիք ալ որ ունենայ ոք այս տեսիլքներուն վրայ, յորս երևցած են մարդկային բարեկամներ, սա սպոյդ է որ մեր Տէրը խոստացած է գալ առ մեզ։ Իմ ամուսինս, իւր վերջին հիւանդութեան մէջ ըսաւ. «Պէտք չէ դանդաղինք երկնաւոր բաներուն տեսութենէն զրկուած ըլլալնուս համար. Քրիստոսի գալուստը պէսպէսնէ է՝։»

«Ա՜յդպէ՞ս ըսաւ, մայր իմ։ Ա՜յդ լսօսք միտքս կը բերէ լինչ որ Օր. Չէյլ պատմեց լինձ։ Նորա մի բարեկամը մահամերձ էր և սաստիկ ցաւերով կը տառապէր։ Ընկերոջն մէջ մէկ կողմէն միւս կողմը կը գառնար, Թախանձագին կը խնդրէր որ կերպով մը մեղմեն իւր տագնապները։ Նորա դէմք ցաւէն ծամածռեալ էր, սակայն յանկարծ տագնապի արտայայտութիւնը անհետացաւ նորա դիմաց վրայէն, և անոր տեղ նկարուեցաւ կատարեալ խնդութիւն և ղուարթութիւն։ Բոլորովին այլակերպուած էր նա. «Քաղցր Քի՛սո՛ւս, ո՜հ, կը տեսնե՛մ զնա, կը տեսնեմ զնա,» ըսաւ, և նոյն հետայն նորա հոգին սլացաւ անմահութեան երկիրը։ Սակայն զարմանքով խառն խընդութիւնը նորա դիմաց վրայ նկարուած մնաց մինչև որ նա Թաղուեցաւ։ Նորա անհաւատ ամուսինն այս երևոյթը տեսնելով, համոզուեցաւ ճշմարտութեան և եղաւ կատարեալ հաւատացեալ մը։»

«Սիրելի զաւակս,» ըսաւ մայրը, «ես կը հաւատամ Թէ վաղեմի աստուածաբանն իրաւամբ ըսաւ. 'Միայն մեղքն է որ զմեզ կը բաժնէ Աստուծմէ։' Մեր երկնաւոր Հայրը հոս ներկայ է. և ո՞չ ապաքէն նա կրնայ գոհացուցնել զմեզ իւր ներկայութեամբ։ Նա կ'ուզէ որ մեր սիրտերուն մէջ առաջին տեղը տանք իրեն, բայց ետ չառնուր այն սիրելիները զորս չնորհած է մեզ։ Մեզմէ բաժնուողները վերստին մերը պիտի ըլլան երկնից մէջ։»

ՍՆԱՊԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԻՔՆԵՐը

[Խմբագրական]

Այս օրերս Անգլիոյ դատական մասնաւոր յանձնախումբին առջեւ ահեղասած փաստերան նշանաւոր դատաստանին մէջոցին, լիովին ապացուցուեցաւ Թէ Փիկոթի անուն անձը, որ յանձնած էր այն նամակները զորս Թաչմէն կը համարէր իբրեւ գլխաւոր ապացոյց իւր ամբաստանութեանց ընդդէմ Մր. Փառնէլի, էր անպատիւ եւ անխիղճ մարդ մը։ Փիկոթի առ Թաչմէ վաճառած բազմաթիւ նամակներն էին կեղծ նամակներ, եւ երբ Փիկոթ տեսաւ Թէ իւր յանցանք ապացուցուեցաւ լիովին, անձնասպան եղաւ աղատուելու համար իւր արժանաւոր պատիժէն։ Նորա դիակին քովնուԹենէն տեսնուեցաւ Թէ նա իւր հանդերձներուն ներքեւէն հագած էր Կոյս Մարիամայ ուրար կոչուած հագուստը։ Այս ուրար կը բաղկանայ բրդեայ երկու կտոր կըտաւներէ, որք ուսընդանուիթ անցնելով զիրար կը կարեն զայն հագնողին կուրծքին եւ կռնակին վրայ։ Սնապաշտ Կաթոլիկք ոմանք կը պնդեն Թէ այս ուրարը հագնող անձն ի սպառ ղերծ կը լինի յաւիտենական դատապարտութենէ, որչափ սոսկալի ոճիրներ ալ գործած եւ լինչ մահուամբ ալ որ մեռած ըլլայ։ Մեր համոզումն այն է Թէ կաթոլիկ եւ կեղեցւոյ պաշտօնեայք հիերարխիական պիտի անուանուին զայս վարդապետութիւն, եւ մենք նպատակ չունինք ամբաստանել զանոնք Թէ կը քաջալերեն այսպիսի մնապաշտութիւն մը։ Մնապաշտ մարդիկ կը գտնուին ամէն ազգի մէջ, եւ մեր փափաքն է ցուցնել Թէ ո՛րչափ վնասակար է մտաց այս վիճակ։

Սակայն, նախ պարտինք բացատրել մնապաշտութեան լինչ ըլլալը։ Բազմաթիւ կ'ուզեն տալ այս անուան առ հասարակ ամէն կրօնից։ Սոքա այս անուան ներքեւ անխտիր կը դասեն իւր Աստուածն պաշտող Քրիստոնեայն, եւ օձ կամ քար պաշտող վայրենին։ Մնապաշտութիւն բառն այս ընդարձակ իմաստիւ առնելով, կ'ըսենք Թէ կան մնապաշտութիւններ որք աշխարհի կը պարգեւեն մեծագոյն օրհնութիւնները, եւ եթէ երբեք գայ ժամանակ մը, երբ անկրօնութիւն տիրէ առ հասարակ ամենուրեք, մարդ պիտի զրկուի այն հզօր բազոյն չարժառիթէն որ կը մղէ զնա հետամուտ լինելու բարւոյն եւ ճշմարտին, եւ բովանդակ մարդկային սեռը պիտի իյնայ բարոյական անխուսելի վատթարացման մէջ։ Սակայն ճշմարտութեան վրայ հիմնեալ ոչ մէկ բան կրնայ կոչուիլ մնապաշտութիւն։ Եթէ ակնհարութիւն (հաղոք) կոչուած բանն ունի իրականութիւն, եւ եթէ տան դրան վրայ կախուած ձիու պայտ մը, կամ պատէզին մէջ անկուած ոսկոր մը պաշտպանութիւն են ակնհարութեան դէմ, ապա ուրեմն պայտ եւ ոսկոր գործածելն է ոչ Թէ մնապաշտութիւն այլ իմաստուն նախազգուշութիւն մը։ Սակայն ակնհարութիւնն կամ չարակնութիւնն ուրիշ բան չէ այլ «պառաւական առասպել» մը, որուն ոչ մէկ ողջամիտ մարդ կ'ընծայէ հաւատ։ Ընդհակառակն հաւատք առ իմաստուն եւ սուրբ Աստուած մը այնքան աղնուացուցիչ եւ բանաւոր է որ միայն «Անգղամը (յիմարը) իր սրտին մէջ ըսաւ Թէ Աստուած չկայ» Անաստուածը որչափ իմաստուն ալ ըլլայ ուրիշ նկատումներով, ամէն մարդէ աւելի զուրկ է իմաստութենէ եւ ողջմտութենէ իւր կրօնական դատանութեան մէջ։ Մնապաշտութիւն բառով կ'ուզենք նշանակել Փիկոթի ցոյց տուածին նման անհիմն եւ տղայական հաւատք մը, եւ այսպիսի սնոտի հաւատոց համար կ'ըսենք Թէ ընդհանրապէս վնասակար են։ Մնապաշտ է այն մարդը որ հմայք կը կախէ իւր վիզը կամ իւր ձիուն պարանոցը, կարծելով Թէ այդու լինք կամ իւր ձին պիտի պաշտպանուի չարիքէ։ Մնապաշտ է նա որ կը կարծէ Թէ Թուղթի մը վրայ գրուած լինչ լինչ կախարդական խօսքեր կրնան բուժել հիւանդը։

Սրդ կան մարդիկ, որ Թեպէտ իրենք անձամբ չեն հաւատար այսպիսի աւելորդապաշտութեանց, այսու հանդերձ կ'ըսեն Թէ աւելորդապաշտութիւնք օգտակար են հասարակ ժողովրդեան համար, վասն զի, կ'ըսեն, աւելի աղէկ է որ մարդիկ երկնչին անտեսանելի եւ խորհրդաւոր զօրութենէ մը, քան չհաւատան ոչ մէկ բանի։ Այս տրամաբանութիւն չէ ոշիղ, վասն զի կ'ենթադրէ Թէ հասարակ մարդ մը պարտի ըլլալ կա՛մ աւելորդապաշտ եւ կամ անհաւատ։ Այսպիսի անձինք կը նմանին մարդու մը որ կ'ըսէ Թէ աղէկ է վարակիչ ծաղկախտէ, վասն զի ծաղկախտը կատաղութեան ախտին չափ վտանգաւոր հիւանդութիւն մը չէ, կամ որ կ'ըսէ Թէ աղէկ է ստախօս ըլլալ, վասն զի ստախօսութիւնն աւազակութեան չափ չար բան չէ։ Եթէ ամէն մարդ պարտի անպատճառ վարակիլ կա՛մ ծաղկախտէ եւ կամ կատաղութեան ախտէ, ծաղկախտը նախընտրելի է. եթէ իւրաքանչիւր ոք պարտի ըլլալ կա՛մ ստախօս եւ կամ աւազակ, Թող ստախօս ըլլայ։ Սակայն ոչ ոք կը գտնուի այս տեսակ ընտրութիւն մը ընելու հարկին մէջ. նմանապէս անհրաժեշտ ստիպում մը չկայ որ հասարակ ժողովուրդն ըլլայ կա՛մ մնապաշտ եւ կա՛մ անհաւատ։ Քրիստոսի կրօնքն է այնպիսի կրօնք մը որ կը յարմարի Թէ՛ զիտունին եւ Թէ՛ տգէտին, Թէ՛ աղքատին ու տկարին եւ Թէ՛ հարուստին ու զօրաւորին։ Քրկութեան ճամբայն այնչափ պարզ է որ «ան ճամբուն մէջ քալողը, ու յիմարները

անգամ պիտի չմոլորին,» եւ Քրիստոս իր Մեսիա լինելուն իրրեւ ապացոյց կը յիշէ սա իրողութիւնը թէ «աղքատներուն Աւետարան կը քարոզուի։»

Վասն որոյ քանի որ ամէն մարդ կարող է տածել այնպիսի հաւատք մը, որ կը բարձրացունէ եւ կը սրբացունէ զինքը, ուրեմն կարի մեծ են փիլոսոփի մնապաչտութեան նման մոլար հաւատոց գործած վնասները։ Այս տեսակ մնապաչտութիւն վնասակար է. (1) Վասն զի արգելք է մտաւոր զարգացման։ Մարդկային միտքը կրնայ ունենալ երկու տարբեր վիճակներ. կրնայ լինել աւելորդապաշտ եւ կամ կրնայ լինել իմաստասիրող։ Աւելորդապաշտական տրամադրութիւններ ունեցող միտքը իր նչմարած արդիւնքները կը վերագրէ ինչ ինչ խորհրդաւոր եւ թագուն պատճառներու կամ զօրութեանց, որոց դէմ կը ջանայ պաշտպանել ինքզինք յառաջիներու (Բաւբաւ) եւ հմայից միջոցաւ։ Եթէ տղայ մը հիւանդանայ, նորա հիւանդութիւն կը համարուի արդիւնք ակնհարութեան, եթէ հունձքը անյաջող ելնէ, պատճառն այն կը համարուի թէ մէկը չար աչքով նայած է անոր վրայ։ Ընդհակառակն իմաստասիրող միտք ունեցող մարդը կը փնտռէ արդեանց պատճառները՝ ուսումնասիրելով բնութեան օրէնքները։ Հիւանդութիւն մը պատահած ժամանակ, այսպիսի ոք կը ջանայ ստուգել թէ մարմնոյն ո՛ր մասն է ախտացեալ, եւ թէ բնութիւնն ինչ դեղ հայթայթած է այդ հիւանդութեան համար. կամ երբ հունձքը չյաջողիր, նա կը փնտռէ թէ արդեօք հողին ո՛ր տարրին բացակայութիւնն էր պատճառ այդ անյաջողութեան, եւ թէ ինչ տեսակ աղբ գործածելու է լցուններու համար այդ թերին։ Աւելորդապաշտութեամբ նչանաւոր հանդիսացող դարեր, նչանաւոր եղած են նաեւ տգիտութեամբ. կ'ըսուի թէ մարդիկ աւելորդապաշտ կ'ըլլան իրենց տգիտութեան պատճառաւ. հաւասարապէս ճշմարիտ է նաեւ թէ նոքա տգէտ կը մնան իրենց աւելորդապաշտ ըլլալուն համար։ Տգիտութիւն եւ մնապաշտութիւն փոխադարձաբար են թէ՛ արդիւնք եւ թէ՛ պատճառ։ Վերջնոյ տգիտութիւնը եւ մնապաշտութեան զօրութիւնը կը տկարացնայ. վերջնոյ մնապաշտութիւնը եւ յայնժամ մարդոց մէջ բուռն բաղձանք մը կ'արթննայ գիտութեան համար։ Ճշմարիտ գիտութիւն եւ կրօն ներդաշնակ են իրարու, վասն զի իմաստասիրող մտաց համար յայնժամ միայն ամէն ինչ կը բացատրուի գոհացուցիչ կերպիւ երբ կ'ընդունուի առաջին Սկզբնապատճառին գոյութիւնը։ Սակայն գիտութիւն եւ մնապաշտութիւն են, եւ ընդ միշտ պիտի ըլլան, անհաշտ թշնամիներ։

(2) Մնապաշտութիւն վնասաբեր է նաեւ վասն զի անարդանք մ'է Աստուծոյ դէմ։ Ըստ մնապաշտից համոզման, Աստուած թողած է զմեզ որ խաղալիկ ըլլանք չարակամ եւ անպատասխանատու ազդեցութեանց քմահաճոյից։ Չար ոգի մը կը փչէ դաւակիս վրայ, եւ նորա մարմին կը նիհարնայ. մէկը չար աչքով կը նայի ցորենի արտիս վրայ, եւ ահա ժանգը կ'ապականէ բոլոր հունձքս, եւ ես կ'ենթարկուիմ սովամահ ըլլալու վտանգին։ Այս պարագայից մէջ ուրիչ բան չմնար ինձ ընել, այլ յուսութիներով կամ ձայներով վախցունել եւ ի փախուստ դարձունել չար ոգին, եւ կամ նուէրներով չհիլ անոր բարեկամութիւնը։ Երբ այսպէս աւելորդապաշտութեամբ վարակեալ ենք, կրնա՞նք հաւատալ Աստուծոյ ողորմութեան եւ սիրոյն, եւ կրնա՞նք ո եւ է օգուտ տեսնել մեր առ Աստուած աղօթելուն մէջ։ Քրիստոնէութիւնը ապաքէն պարտի ընդունիլ թէ հիւանդութիւն եւ չքաւորութիւն ունին գոյութիւն, սակայն տարբեր կերպիւ կը բացատրէ այս չարիքները։ Մեր օրհնեալ կրօնը կ'ուսուցանէ մեզ թէ տառապանաց եւ նեղութեանց գոյութիւնը թոյլատրեալ է նոյն իսկ մարդկային սեռին բարւոյն համար, զի նոցա նպատակն է յարմարցունել զմարդիկ բարձրագոյն եւ լաւագոյն կեանքի մը։ Աստուած չէ յանձնած զմեզ չար ոգիներու, այլ իւր իշխանութեան ներքեւ կը պահէ ամէն ինչ, եւ կը հրամայէ մեզ երթալ առ Ինքն, իրրեւ առ մեր խնդակաթ եւ գորովագութ հայրն, եւ վստահ լինել թէ Ինք պիտի պատասխանէ մեր աղօթից՝ կա՛մ ազատելով զմեզ մեր նեղութիւններէն, եւ կա՛մ մեզ համար մեծագոյն օրհնութեան միջոցներ ընելով զանոնք։

(3) Մնապաշտութեան մէկ ուրիչ չարիքն է այն զոր կը տեսնենք Փիլոսոփի դէպքին մէջ։ Փիլոսոփ ապահով էր թէ իւր ուրարը պիտի փրկէր զինքը դժոխքէն, եւ ուստի ուրիչ բանի պէտք չէր զգար։ Սուրբ Գիրք կ'ըսէ թէ երկինք երթալու համար պէտք է վարել սուրբ կեանք մը, — կեանք մը յորում մարդուն հոգին այնչափ խորապէս կ'ազդուի Աստուծոյ Քրիստոսով յայտնած սէրէն որ կը ղգուի Աստուծոյ դէմ գործուած ամէն մեղքէ։ Փիլոսոփ գտած էր աւելի ժամանակ եւ դիւրին կերպ մը։ Ինչ հարկ կար ապաշխարութեան եւ անձնուրացութեան, քանի որ ուրար մը եւս կարող էր կատարել անոնց գործը։ Փիլոսոփ անչուշտ կը համարէր թէ չատ աղեկ բան է առաքինի կեանք մը վարել, սակայն այլոյ կը թողուր զայդ։ Արդարեւ թերեւս նա առաքինի մարդոց նկատմամբ կը զգար նոյն արհամարհանքը, զոր ճարպիկ վաճառականը կը զգայ այն անձին նկատմամբ որ վճռած է ապրանքի մը բուն գինը, մինչ ինք կէս գնով գնած է նոյն ապրանքը։ Եւ Փիլոսոփ իւր ուրարն հագած ըլլալուն համար ինքզինք այնչափ ապահով կը զգար, որ առանց երկիւղի անձնատուր եղաւ ամէն տեսակ մեղաց։ Այն գինուոր որ կը հաւատայ թէ իւր զրահ պիտի պաշտպանէ զինք թշնամւոյն ամէն հարուածներուն դէմ, աներկիւղ յառաջ կ'ընթանայ։ Փիլոսոփ եւս նոյնն ըրաւ։ Ստախօսութիւն, խարդախութիւն, արատաւորել անմեղ մարդոց անունը, եւ անձնասպանութիւն —, ասոնք ամէնքը ծանր մեղքեր էին, սակայն Փիլոսոփ երկիւղ չունէր անոնցմէ, վասն զի ունէր զրահ մը որ Թոյլ պիտի չտար Սատանային բռնել եւ անդունդը ձգել զինքը՝ որչափ ալ մեղանչական եղած ըլլար իւր կեանք։ Աւազակներն առ հասարակ են զօրաւոր աւելորդապաշտութեանց տէր մարդիկ։ Նոքա կը կոտրեն ամէն օրէնք, եւ սակայն կ'ապաւինին հմայքի մը կամ արարողութեան մը, որ, կը հաւատան թէ, կարող է պաշտպանել զիրենք։ Ամէն մնապաշտ չէ աւազակ կամ չար ոք, եւ սակայն, այսու հանդերձ մնապաշտութիւն վնասակար է ամէն պարագայի մէջ։ Ուստի, ի բաց Թողլով հանդերձ ամէն աւելորդապաշտութիւն որոյ համար չկան ապացոյցներ, ջանանք կարող ըլլալ տալու մեր ունեցած Քրիստոնէական յոյսին պատճառը, եւ առաւել քան զառաւել ճանչենք անոր յարգը։

ՀՈԳ ՉԷ՛

Սիկա՛ր մը, հոգ չէ՛, սիկա՛ր մը միայն,
Ի՛նչ արժէք ունի, ըզբօսանք մ'է այն.
Ո՛չ, վընաս չունի, քըսակիս, մարմնոյս,
Հոգերս ու վշտերս ծըխոյն հետ տան խոյս։

Բաժակ մը կարմիր ու համեղ գինի,
Ի՛նչ վընաս ունի, սիրտս ուրախ լինի,
Դողդոջուն ծնգաց զօրութիւն տայ յո՛յժ.
Գինեո՛ն մէջ մոռնամ իմ ցաւերն անբոյժ։

Հոգ չէ՛, դաւա՛թ մը միայն բարկ օղի,
Բա՛ւ է որ բերկրիմ, եւ աչքս փողփողի.
Ոչի՛նչ բան մ'է այն, ինձ չը վընասեր,
Որչա՛փ ինձ տայ հեչտ*, երջանկութիւն, սէր։

Հանգստեան օրն է, եւ սակայն ի՛նչ փոյթ,
Մինչ դեռ ծուխը հանդարտ է, ւ երկին կապոյտ.
Ինձ համար եղաւ կ'ըսէին, որ միշտ
Վայելեմ հաճոյք, զըւարթ եւ անվիշտ։

Հոգ չէ՛, եւ մեղք չէ՛ խօսիլ փոքրիկ սուտ,
Պատեհ առի՛թ մ'է որ խուսափի չուտ.
Հոգ չէ՛, թէ սրտեմ, միայն կարենամ
Շահիլ առաւել դրամ բարեխնամ։

Հոգ չէ՛, գիշեր է, ո՛չ ձայն կայ, ո՛չ ոք,
Բընութիւն եւ մարդ խորդոյ փակ աչօք.
Պարտիմ ես դողնալ, թէպետ է ոչի՛նչ,
Ոսկի մը, բայց ձայնն իւր ի՛նչ քաղցրահինչ։

Զի՛ փոյթ, անգա՛մ մ'ալ, միա՛յն այս անգամ
Մըխեմ սա դաչոյն, զի չատ կը ցանկամ
Տեսնել խեղճ որսըս, յարեա՛ն ճապաղիս,
Որ նըւաղ ձայնիւ, ըսէ, «Փրկէ զիս։»

* * *

Հոգ չէ՛, էլենե՛լ, սըթախո՛ս, դո՛ւ ջող,
Մաքսաապա՛ն, եւ դո՛ւ կ'ուրանայ պղծող,
Հոգ չէ՛ թէ վերջին օրն ալ լըսես դուռ,
Սրդա՛ր ԱՍՏՈՒԱԾՈՑ ձայնը ահարկու.

«Ի բա՛ց անիծեա՛լ, ի բա՛ց ամբարիշտ,
Ի բա՛ց ի տանջանս չարչարիլ ընդ միշտ.
Հոգ չէ՛, չիք բաժին քեզ ի մէջ երկնից,
Հոգ չէ՛, բայց միա՛յն հո՛ն յաւիտենից։»

Սամսոն ԱԻԵՏԻՍ Կ. ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ

13/25 Ապրիլ 1889

ԱՍՈՒՊՐ

Եթէ սովորական ասուպ մը հաղորդելու ըլլար մեզ իւր իսկական պատմութիւնը, այդ պատմութիւն հետագային նման բան մը պիտի ըլլար. —

«Նիւթի փոքր բեկոր մ'էի՝ բաղկացեալ գլխաւորապէս եթէ ոչ բոլորովին՝ նոյն գոյացութիւններէն որք կազմուած են երկրիս վրայ գտնուղ քիմիական տարրերէն։ Անհաւանական չէ որ զիս բաղկացունող տարերաց մէջ գտնուին ձեզ քաջածանօթ տարրերէն մէկ քանին, որպէս են երկաթ, ոսկի եւ բնածուխ։ Եթէ զիս նկարագրել ուզէիք, պիտի ըսէիք թէ ասուպը տեսակ մը փոքր քար է, սակայն կարծեմ պիտի յարէիք թէ յոյժ աննման է մեզ ծանօթ սովորական քարերուն։ Վերջին ծայր գործօն կեանք մը վարած եմ. հանդարտ կենալն ի՛նչ է չեմ դիտեր։ Մէկ միջոցի անհունութեանց մէջէն սըլացած եմ արագութեամբ մը, զոր գուք հազիւ կրնաք երեւակայել։ Բաղդատեցէք իմ սովորական արագութիւնս ձեր ամենէն սըրընթաց կառախումբին հետ։ Դիրէք զիս ի Լոնտոն Սկովտիական ճեպընթաց կառախումբին մօտ, մրցելու համար անոր հետ մինչեւ Էտինպուրկ, եւ ահա՛, լաւագոյն վայրաչարժը դեռ կառախումբը կայարանէն դուրս չհանած ես արդէն հասած պիտի ըլլամ իմ ճամբորդութեանս վախճանին։ Թոյլ տուէք ինձ մրցիլ ձեր հրացաններուն գնդակաց հետ կամ ձեր հարիւր տակառաչափ կշռող թնդանօթից ռումբերուն հետ, եւ հրաշագոյն հրաշէնքին ռումբը կամ գնդակը դեռ 10 վարտա տեղ չգացած, ես 1,000 վարտա

(*) Բէյֆ

տեղ ճամբորդած պիտի ըլլամ։ Ձեմ ըսեր թէ իմ արագութիւնս անփոփոխ է միշտ, երբեմն աւելի արագ եւ երբեմն աւելի յամր ընթացած եմ, բայց ընդհանրապէս առ նուազն օրը միլիոն մը մղոն տեղ կը ճամբորդեմ։ Այսպէս եղած է իմ ընթացքս, ոչ թէ ժամերով կամ օրերով, այլ տարիներէ եւ դարերէ, եւ հաւանականաբար անհաշուելի ժամանակներէ ի վեր։ Եւ այն աղետալի ահագին արկած, որով բերմամբ բնաջինջ եղայ, յարմար էր այսպիսի արտակարգ յուղմամբ եւ գործունէութեամբ լի կեանքի մը. ես կորայ ակնթարթի մը մէջ, լուսաշողշող հետք մը թողլով։ Իմ յաւիտենական ուղեւորութեանցս միջոցին, մերթ ընդ մերթ անցած եմ երկնային մեծ մարմնոց միոյն քովէն, եւ հաւանականաբար անցեալ տարեաց մէջ սրարշաւ անցած եմ այն գունդին մօտէն յորում դուք կը բնակիք։ Այդ միջոցին բնաւ չտեսաք զիս, բնաւ չէիք կըրնար տեսնել զիս, մինչեւ իսկ եթէ գործածէիք հզօրագոյն հեռադիտակը։ Սակայն վերջապէս չափազանց մերձեցում մը առ ձեր երկրագունդն՝ պատճառ եղաւ իմ մեծ այլափոխութեան։ Պարտիք յիշել թէ ձեր երկրագունդը թաղուած է օդոյ մեծ ովկիանոսի մը մէջ։ Այս օդը կը տարածուի երկրին մակերեսէն երկու հարիւր կամ աւելի մղոն տեղ, թէպէտ որչափ բարձրութիւնը չատնայ օդն այնչափ կ'անօսրանայ։ Օդոյ ահմաններէն անդին կը տարածուի անհուն միջոցը, եւ անդ կատարուած են իմ հրաշալի ուղեւորութիւններս։ Անդ ունինք չարժելու ազատութիւն մը որոյ վրայ դուք, խիտ մթնոլորտի մը մէջ բնակողներդ, չունիք գաղափար։ Երբ կը ձեռնարկէք արագ չարժում մը արտադրել երկրի վրայ, ձեր օդին ընդդիմութիւնը կը նուազեցնէ այն երաշտութեան դէմ կարելի պիտի ըլլար ձեռք բերել եթէ օդը չունենար գոյութիւն։ Ձեր սրընթաց կառախումբերուն եւ ձեր հրազինուց ռումբերուն երագութեան արգելք է օդը։ Ինձ համար անկարելի պիտի ըլլար ընթանալ ձեր օդին մէջէն իմ սովորական արագութեամբս։

Եւ այս օդն էր որ վերջապէս պատճառ եղաւ իմ խորտակմանս։ Որչափ ատեն որ պարզապէս կ'անցնէի ձեր երկրագունտին մօտէն՝ առանց մտնելու այն մահացու ծուղակին, ձեր մթնոլորտին, մէջ զոր լարած էք աստղներ բռնելու համար, վտանգէ զերծ էի։ Կը զգայի երկրին ահագին գանգուածին աղդեցութիւնը, եւ անոր ձգողութեան տեղի տալով սակաւ ինչ կը չեղէի իմ չաւղէս. սակայն իմ ներքազանց արագութիւնս դիս կը պահպաներ, եւ ես սրարշաւ կ'անցնէի առանց վնաս մը կրելու։ Այն անհամար զարերուն մէջ, յորս թափառած եմ անհունութեան մէջէն, հաւանականաբար չատ անգամ ենթարկուեցայ այս ծուղակին իյնալու վտանգին։ Բայց հոսկ ուրեմն, անգամ մը չափազանց մօտ եկայ երկրագունտին։ Այդ ժամանակ ձեր երկրին այնչափ մօտէն ընթացայ որ հարկ եղաւ անցնիլ մթնոլորտին բարձրագոյն մասերէն։ Հետեւանքն եղաւ յանկարծական ահաւոր արկած մը։ Սակայն այս արկած բնաւ չվնասեց ձեր երկրագունտին, արդարեւ ընդհակառակը օգտակար եղաւ ձեզ։ Իմ քայքայումս հաճելի եւ հրահանգիչ տեսիլ մը ներկայեց ձեզ։ Առաջին անգամ այն ատեն միայն կարող եղաք տեսնել զիս, եւ կոչեցիք զիս աստղ կամ մէտէորայ։

Դուք քաջ ծանօթ էք այն աղէտներուն որ կը բովանդակին ընդհարում բառին մէջ։ Ամենէն ահռելի արկածներէն ոմանք ծագում կ'առնուն ցամաքի վրայ երկու կառամբոց ընդհարումէն, եւ ծովու վրայ երկու նաւերու ընդհարումէն։ Այսպէս կարող էք ըմբռնել երկու ծանր մարմիններու ընդհարումէն յառաջ եկած ահաւոր հետեւանքները։ Սակայն խորտակմանս պատճառ եղող ընդհարման միջոցին, ես չբաղխեցայ ուրիշ հաստատուն մարմնոյ մը։ Սոսկ բաղխեցայ ձեր մթնոլորտին բարձրագոյն եւ յոյժ անօսր խաւերուն։ Սակայն այնպիսի զարհուրելի արագութեամբ կը սլանայի որ այն դիմադրութիւն, որուն ենթարկուեցայ երբ պարապ միջոցէն անցայ նուրբ օդին մէջ, բաւական եղաւ զիս բնաջինջ ընելու։

Եթէ երագութիւնս, որով մտայ ձեր մթնոլորտին մէջ, չափաւոր լինէր, օրինակի համար, եթէ հրացանի մը գնդակին արագութենէն աւելի չըլլար, կամ մինչեւ անգամ եթէ այդ արագութեան չորս կամ հինգ անգամն ըլլար, չպիտի խորտակուէի։ Ցայժամ կարող կ'ըլլայի բաղդատապէս ապահովութեամբ անցնիլ մթնոլորտին մէջէն, եւ ապա իմ նախնական ձեւիս մէջ՝ իյնալ ի գետին։ Արդարեւ, խիստ քիչ անգամ այս տեսակ դէպքեր կը պատահին։ Թերեւս երկրագունտին վրայ բնակողներուդ համար բարեբաղդութիւն մ'է որ մենք, ասուպներս, ընդհանրապէս կը ցնդինք օդոյ բարձրագոյն ահմաններուն մէջ։ Եթէ այսպէս չլինէր մեզմէ հազարաւորներ ամէն օր տեղալով ձեր երկրին վրայ՝ մտահոգութեան նոր աղբիւր մը պիտի ըլլային ձեզի համար։ Բարեբաղդութիւն մ'է ձեզի համար որ մեկ երկվայրկեանի մէջ քսան կամ աւելի մղոն արագութեամբ կը սլանանք։

Երբ արձակ միջոցին ազատութիւնը թողլով մտայ մթնոլորտին մէջ, բաղխեցայ իմ չաւղիս վրայ գտնուող օդոյ մանրիկներու, ու սրարշաւ անցայ անոնցմէ, եւ այսու յառաջ եկաւ չփման սովորական արդիւնքը, այսինքն, ջերմութիւն։ Եթէ տախտակի մը վրայ չփէք կոճակ մը, սա կը տաքնայ։ Եթէ փայտի երկու կտորներ չփէք իրարու վրայ, նոքա կը տաքնան, եւ մինչեւ իսկ կրնայիք հուր իսկ արտադրել, եթէ ունենայիք ձեր վայրենի կոչած ժողովրդոց ոմանց չափ ճարտարութիւն։ Պէտք չէ զարմանաք որ լոկ օդին հետ բաղխելով տաքցայ։ Եթէ հրացանաձգութեանց յատկացեալ վայր մը երթաք, եւ առնուք գնդակ մը՝ անոր նպատակակէտին բաղխելէն անմիջապէս վերջը, պիտի տեսնէք թէ տաք է այն, եւ հաւանականաբար այնչափ տաք պիտի ըլլայ որ պիտի չկարենաք ձեր ձեռքը պահել զայն։ Արդ, ուսկից եկաւ այս ջերմութիւն։ Հրացանին պարպուելէն առաջ, գնդակն անշուշտ պաղ էր։ Ի հարկէ սակաւ ինչ ջերմութիւն կ'արտադրուի վառօդին այրելովը, սակայն կարելի չէ որ գնդակը չատ տաքնայ այնու։ արդարեւ գնդակը ջերմութեան անմիջական ազդեցութենէն զերծ կը մնայ խիտին միջոցաւ։ Գնդակը մասամբ կը տաքնայ հրացանին խողովակին որմերուն հետ ունեցած չփման պատճառաւ, սակայն անտարակոյս ասոնցմէ մը ջերմութիւն կ'ընդունի օդին հետ չփմամբ, եւ ասոնցմէ մը եւս՝ նպատակակէտին բաղխելովը։ Ուրեմն պէտք չէ զարմանաք որ երբ ձեր մթնոլորտը կ'արգելու իմ ընթացքս, ես ալ կը տաքնամ։ Ծիշտեցէք թէ ես ձեր հրացանի գնդակէն հարիւր անգամ աւելի արագութեամբ կը սլանամ, եւ թէ մարմնոյ մը չարժման արգելուած մէն արտադրեալ ջերմութիւնը մեծապէս կ'աւելնայ երբ այդ մարմնոյն արագութիւնը կ'աւելնայ։ Այդ ջերմութիւն ոչ միայն պարզապէս տաքցուց զիս, այլ զիս հրաշէկ ըրաւ, եւ ապա հալեցուց զիս, թէպէտ կազմուած էի ամենէն դժուարահալ նիւթերէ։ Շփումէն յառաջ եկած ջերմութիւնը ասկէ աւելին ըրաւ. զիս չոգիացուց, եւ յայնժամ անհետացոյց եղայ։ Դուք հազարաւոր մղոն վարը՝ կանգնած ձեր երկրագունտին վրայ, բնաւ չտեսաք զիս, բնաւ չէիք կրնար տեսնել, մինչեւ այս գերագոյն վայրկեանն, երբ յանկարծական ջերմութեամբ մը բոցավառեալ, երկվայրկեան մը տեսանելի եղայ։ Այն ատեն գոչեցիք. Ահաւասիկ աստղ մը։'

Բնութեան մէջ ոչ ինչ ի չիք կը դառնայ. ես թէպէտ չոգւոյ վերածուելով, ցիր ու ցան եղած էի, սակայն մթնոլորտին վերնագոյն բարձրութեանց այս չոգիներ պաղելով խըտացան։ Սոքա չհաւաքուեցան ի մի, եւ արդարեւ երբէք չէին կրնար հաւաքուիլ ու վերարտադրել իմ նախնական կազմութիւնս։ Աստ եւ անդ կաղային վիճակէն վերատին անցայ հաստատուն մարմնոյ վիճակին, եւ յայնժամ ուրիշ բան չէի. այլ ցրուեալ հատիկներու երկար չարք մը։ Այս հատիկներ տակաւ օդին մէջէն իջան յերկիր։ Ալպեան լերանց ձեան դէզերուն վրայ, հեռի մարդկային բնակութիւններէ եւ զերծ քաղաքաց ծուխէն, հաւաքուած են մանր հատիկներ, որոց չատերն անտարակոյս յառաջ եկած են աստղներու ցրուեալ մնացորդներէն։ Նմանօրինակ հատիկներ ընդ միշտ կ'իյնան նաեւ ծովուն մէջ, եւ երբեմն անոր խորերէն կը հանուին այս հատիկներ, որք օդոյ ովկիանոսի յատակը։»

ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԴԻՒՑ

Արաբական իմաստալից առասպել մը կը պատմուի երկու ջերմեռանդ Մահմետականներու վրայ, որք ուխտի կ'երթային ի Մեքքէ։ Ուխտաւորաց մին որ Ապուք կը կոչուէր, կը քալէր հետիոտն. միւսը, Սէլիմ, կը ճամբորդէր ուղտով։ Արեւամուտին երկու ուխտաւորք հասեր էին անապատին մէջ աղբերակի մը քով, որ հովանաւորեալ էր մի քանի արմաւենիներով։ Ուխտաւորք պատրաստուեցան միասին գիշերել հոն։

«Այս աւուր մեր ճամբորդութիւնն երկար եւ տաժանելի էր,» ըսաւ Ապուք։

«Ընդհակառակն, կարճ եւ հաճելի էր,» պատասխանեց Սէլիմ։ «Մեծապէս մխիթարուեցայ տեսնելով կրկներեւոյթ մը, յորում նշմարեցի սուրբ քաղաքին աշտարակները եւ սրբավայրերը։»

«Ոչ կրկներեւոյթ կար եւ ոչ սուրբ քաղաք,» գոչեց Ապուք բարկութեամբ։ «Ընդհակառակը աւազին մէջ կային թունաւոր անթիւ մրջիւններ, որք խածին եւ թունաւորեցին մարմինս։»

«Միակ մրջիւն մը իսկ չկար անապատին մէջ,» պատասխանեց Սէլիմ։

Մինչ երկու ուխտաւորք բուռն կերպով կը վիճէին, բարի կղերական մը, որ նոյնպէս կ'ուղեւորէր ի Մեքքէ, մօտեցաւ անոնց։ Երկուքին ըսածներուն համբերութեամբ ունկն դնելէ վերջ, ըսաւ. «Հանդարտեցէք, եղբարք։ Թողո՛ւնք այժմ այս խնդիրներ, եւ անոնց վրայ վճիռ արձակենք վաղ իրիկուն։ Մի եւ նոյն ատեն թող Սէլիմ հետիոտն ճամբորդէ, եւ Ապուք հեծնէ ուղտը։» Ուխտաւորք հաճեցան դրից այս փոխանակութեանն։ Հետեւեալ իրիկունը Ապուք էր որ տեսեր

էր փառաւոր տեսիլքներ, եւ յոյժ հաճելի գաղեր էր ուղեւորութիւնը, մինչ Սելիմ խաժաուռեր էր մրջիւններէ։ «Եղբա՛րք,» ըսաւ կղերականը, «ամէնքս ալ Մէքքէ կ'երթանք, ոտքով ճամբորդե՛նք կամ ուղտով. սակայն Սելիմ չկրնար տեսնել ինչ որ Ասլուք կը տեսնէ, մինչեւ որ չգտնուի Ասլուքի դրից մէջ։ Լաւ է որ մերթ ընդ մերթ դրից փոխանակութիւններ ըլլան։»

Կենաց մէջ պատահած կռիւներուն եւ վէճերուն կէսէն աւելին ծագում կ'առնուն վիճողներուն դրից, նկարագրոյն եւ դաստիարակութեան տարբերութենէն։ «Դրացիներէս մին,» կը գրէ Փլէյն, «նիհար եւ դաժան Սկովտիացի մ'է, որ կ'ընդունի Ուխտողաց դաղափարները. միւսը դեր եւ զուարթ Կաթոլիկ Ճենովացի մ'է։ Արդ, եթէ Սկովտիոյ մէջ ծնած ըլլայի, պիտի ուսէի վարսակէ պատրաստուած Սկովտիական ապուրը, եւ պիտի հաւատայի Ճոն Նոքսի վարդապետութեանց. կամ եթէ Իտալիոյ մէջ ծնած լինէի, հաւանականաբար, Պապը անսխալ պիտի համարէի։ Կռուելո՞ եմ այս մարդոց հետ, որովհետեւ տարբեր դաղափարներ ունինք. ո՞չ ապաքէն պարտիմ ատուգել անոնց անկեղծ եւ համակիր լինելը, եւ ո՞չ ապաքէն պարտիմ ձեռք ձեռքի տուած անոնց հետ միասին ուղեւորիլ դէպ յերկինս։»

«Երբ կը լսեմ նոր դաղափար մը, կամ կը տեսնեմ մարդու մը մէկ գործը, զոր չեմ հասկնար,» կ'ըսէ ուրիշ խորախորհուրդ մտածող մը, «չեմ պարսաւեր զայնս, այլ խակոյն կը ջանամ ինքզինքս դնել ընկերիս դիրքին մէջ, որպէս զի կարենամ հասկնալ այն կրթութիւնը կամ փորձառութիւնը, որ մղած է զինա գործել կամ խորհիլ այդ կերպով։ Այս յատակագծին հետեւելով կ'ընդդձակեմ մարդկային բնութեան վրայ ունեցած հմտութիւնս, եւ կը զօրացունեմ բարեսիրական զգացումներս։»

«Աստուծոյ լոյսը,» կ'ըսէ Գերմանացի բանաստեղծ մը, «կը ծագի մարդոց վրայ տասնարի մը մէջէ, որ ունի բազմագունի պատուհաններ։» Այդ լոյս կրնայ մթագոյն եւ ախտազդեցիկ թուիլ մեր դրացւոյն, մինչ մեզի կը թուի վարդագոյն եւ ճաճանչագեղ։ Սակայն, նոյն լոյսն է այն, որ մեզ կը ղեկուցի մի եւ նոյն բազմազողրմ Աստուծմէն։ Կարի դեռահաս, կամ կարի անուերդողմիտ անձինք են միայն որք վստահաբար կը կարծեն թէ լոկ իրենք կը տեսնեն այդ լոյսը իւր իսկութեան մէջ, եւ թէ ուրիշներ կը մնան մթութեան մէջ։

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

ԿԵՆԴԱՆԵԱՑ ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՍԵՌԵՐՆ ԻՆՉՊԷՍ ՅԱՌԱՋ ԵԿԱՆ

(Շար. «Ա–ԲՈՔԵԲ»ի 22 ԻՒՆԻՍԻ)

Նախ. Բարեչրջութիւնն անկարող է ըսել թէ կենդանական կեանքն ինչպէս ի գոյութիւն եկած է։ Եթէ կենդանեաց այժմու ապրող սեռերը յառաջ եկած են իրենց նախորդներէն, ասոնք ալ իրենց նախորդներէն, ասոնք ալ դարձեալ իրենց նախորդներէն եւ այլն, այսպէս եւս եւս երթալով կը հասնինք ի վախճանի կենդանական կեանքին սկզբնաւորութեանը՝ երբ կը գտնուէին առաջին կենդանիք որք նախորդ ունեցած չեն։ Արդ, այս առաջին կենդանիք ինչպէս յառաջ եկան։ Բուն իսկ Բարեչրջականաց բազում քննութիւնք ցուցած են թէ անհնար է որ բնական զօրութեանց միջոցաւ ի գոյութիւն գան անզործարանաւոր մարմիններէ գործարանաւոր մարմինք, որոց կարգէն են կենդանիք։ Ուրեմն յիշեալ առաջին կենդանիք ինչպէս յառաջ եկան։ Բարեչրջականք միաբան չեն այս խնդրոյն մէջ. բայց ամէնքն ալ ուղղակի կամ անուղղակի կը խոստովանին թէ իրենց որդեգրած վարդապետութիւնը կարող չէ տալ բացորոշ եւ համոզիչ պատասխան մը։

Երկրորդ. Բարեչրջականաց չատ դժուար է լիովին բացատրել կենդանեաց դամ քան զդամ զարգացումը, թէպէտ ապառաժից խաւերուն վկայութեամբ վճռապէս չէ հաստատուած, բայց գիտունք առ հասարակ կը կարծեն թէ զառաջինն ի գոյութիւն եկած կենդանիք ստորնագոյն սեռերէ էին, եւ թէ՛ արտաքուստ թէ՛ ներքուստ ի սպառ զուրկ յանդամոց եւ ի գործարանաց մարմնոյ, եւ ուստի անոնց մարմնոց մէջ չատուկ պատրաստութիւն չկար չատուկ պաշտօններ կատարելու համար։ Ըստ Բարեչրջականաց, ասոնք հետզհետէ փոփոխուելով հուսկ ուրեմն ի գոյութիւն եկող կենդանեաց մէջ տակաւ առ տակաւ յերեւան եկան մասնաւոր պաշտօններու համար մասնաւոր անդամք եւ գործարանք մարմնոյ։ Բայց ասոր ինչպէս հնար էր ըլլալ։ Դիցուք թէ սիրտ, թոք, ստամոքս, ջիղեր, կամ ձեռք, ոտք, աչք, ականջ եւ ուրիշ նման մարմնոյ գործարանք եւ անդամք ըստ կարելւոյն ամենէն ստորին ձեւերով եղած ըլլային, սակայն անոնց ինչպէս հնար էր յաջնչէ ի գոյութիւն գալ։ Մինչեւ իսկ եթէ ընդունուի թէ կենդանեաց սեռերուն մէջ անհուն հնարաւորութիւն կայ փոփոխուելու, «Ցարմարագունին կելոյ» օրէնքով ինչպէս կրնային ի գոյութիւն գալ վերոյիշեալ գործարանք մարմնոյ։ Ցիշեալ մարմնոյ գործարաններէն մէր դիտողութեան առարկայ ընենք աչը։ Եթէ էր ժամանակ յորում կենդանիք չունէին տեսողութեան գործարան, ինչպէս ինքնին յերեւան կրնար գալ յիշեալ անդամը երբ արտաքին պարագայք փոփոխեցան։ Միթէ թչնամեաց բազմանալը եւ ուտեստի սակաւանալը, եւ նմանիք կարո՞ղ էին յերեւան բերել կենդանեաց մէջ տեսողութեան գործարանի կարօտութեան զգացումը։ Մինչ մարդս չկրնար խորհիլ կամ երեւակայել նոր զգայարանքի մը վրայ զոր արդէն չունի, խոնարհագոյն կարգի կենդանիք ինչպէս կրնային զգալ թէ կարօտ են բարձր զգայարանքի մը զոր չունին։ Այս յանհնարիցն է։ Բայց եթէ ենթադրուի թէ նախկին խոնարհագոյն կենդանիք կերպով մը ստացան այսպիսի կարօտութեան զգացում մը եւ փափաքեցան ձեռք բերել զայն որուն կարօտ էին, անոնց այս փափաքը, թէպէտ ստորնագոյն ձեւով, միթէ կրնար պատճառ ըլլալ աչքի մը ի գոյութիւն գալուն բաւական։ Ինչպէս հնար է երեւակայել որ մարմնոյն մէկ մասը կերպով մը որոշուելով՝ ինքնին սկսի աչք չինուիլ, եւ տակաւ առ տակաւ կատարելութեան դիմելով ի վերջոյ տեսողութեան պաշտօնը վարող կատարեալ աչք մը ըլլայ։ Աչքին այլ եւ այլ տեսակները կան, եւ կրնան երեւակայուիլ աչաց տեսակներ. բայց, տեսողութեան պաշտօնին կատարման տեսակէտէն նայելով, որ եւ իցէ տեսակի ըստ կատարելութեան տարբեր աստիճաններուն ինչպէս հնար էր գոյ լինել կենդանական աչխարհին մէջ։ Ո՞ր երբեք տեսնուած է անկոպոչ անդամ (մարմնոյ) մը որ կարող չըլլայ այս ինչ նպատակին համար իրեն որոշուած պաշտօնը կատարել կամ չատ թերի կերպով կատարէ զայն։ Տեսնուած են չատ անդամք մարմնոյ որ տկարացած եւ ի չիք դառնալու վտանգին մէջ կը գտնուին վասն զի չեն գործածուած. բայց ո՞ր երբեք տեսնուած են անկոպոչ անդամներ որոց գործածութեան մեծ պէտք եւ փափաք կենալով հանդերձ, կարող չըլլան անթերի կատարել իրենց պաշտօնը՝ վասն զի անոնց կազմութիւնը դեռ հասած չէ ի կատարելութիւն։ Եթէ կենդանական աչխարհին մէջ ամէն կենդանի եւ իւրաքանչիւր կենդանոյ մէն մի մարմնական անդամ կամ գործարան ախտով եւ ուրիշ որ եւ իցէ պատճառներով չէ ձլացուած յետոյ, բնութեան մէջ բաւական եւ կարող է կատարելապէս գրաւել իրեն համար սահմանուած դիրքը։ Զարդիս այսպէս է բանը, եւ կը թուի թէ այսպէս էր նաեւ ի հնումն։

(Շարունակելի)

Այնթապ — Ս. ԼԵՒՈՆԵԱՆ

ՎԵՀ. ՇԱՀՆ Ի ԴԱՒՐԷԺ

Ամսոյս 5ը մի նշանաւոր օր էր Դաւրէժի համար։ Քաղաքի ամէն կողմը մեծ չարժում կը տիրէր. ժողովուրդն գունդ գունդ կը դիմէր դէպ ի Խիավան կոչուած փողոցն, որ մայրաքաղաքէ տեղս հասնող ճանապարհի վերայ առաջին փողոցն է։ Ըստ ոմանց մինչեւ 50,000ի չափ ժողովուրդ այդ ճանապարհի կամ նորա վերայ նայող տանիքներու վերայ հաւաքուած էին, մեծ անձկութեամբ սպասելով տեսնելու իւրեանց Վեհափառն որ դէպ յԵրեւան ուղեւորութիւն մը կատարելու նպատակաւ Թեհրանէ մեկնած լինելով՝ այդ օր քաղաքս կը հասնէր։ Սրդէն Նորին Բարձրութիւն Թագաժառանգ իշխանը, որ Դաւրէժ կը մնայ, Ամպատականի ընդհանուր կուսակալ Էմիր–Նիզամը եւ այլ Պարսիկ պաշտօնակալք եւ ականաւոր անձինք մի քանի օր առաջ մեկնած էին քաղաքէս Նորին Վեհափառութիւնն դիմաւորելու նպատակաւ։ Տեղւոյս հիւպատոսական մարմինն եւս գնաց այդ օր քաղաքէս մի քանի ժամ հեռաւորութեամբ մի վայր ընդ առաջ։

Կէս օր մի ժամ անցած Նորին Վեհափառութիւնն հանդերձ բազմաթիւ պաշտօնակալներով հասաւ քաղաքս մեծ հանդիսիւ։ Այդ օր կիրակի լինելով մենք չգնացինք. եւ ուստի չատ բան չեմ կարող ըսել այդ մասին. բայց որքան որ իմացանք յետոյ, արժանավայել չքով է եղած Նորին Վեհափառութեան մուտքն ի Դաւրէժ։ Ճիշդ այն վայրն ուր երկրին Վեհապետը կը մտնէր քաղաքն, ճանապարհին վերայ կառուցուած էր փայտաչէն բարձր կամար, որ զարդարուած էր Պարսկաստանի եւ Արեւու գեղեցիկ նկարներով, Նորին Վեհափառութեան գալուստն ողջունող գեղեցկագիր խօսքերով եւ հարիւրաւոր մեծ եւ փոքր դրօշակներով։ Հայք եւս ընդառաջնորդութեամբ Սրբազան եպիսկոպոսի անդ հաւաքուած էին, եւ Նորին Վեհափառութեան կառքը մօտիկնալու պահուն աղգային Սրամեան ուսումնարանի սանուններ յատկապէս այդ առթիւ յօրինուած մի Պարսկերէն երդ երդելով, յետոյ զայն մատուցած են նմա, որ ընդունած է սիրով։

Վեհ. Շահը քաղաքը մտնելով առաջնորդուեցաւ արքայազուն Իշխանի պալատը, ուր յատուկ պատրաստութիւններ տեսնուած էին Նորին Վեհափառութիւնն հիւրընկալելու։ Երկուշաբթի օր Վեհ. Շահն ընդունեց բարձրաստիճան պաշտօնակալներ եւ ականաւոր անձինք, այցելեց զօրանոցն եւ ներկայ գտնուեցաւ ի պատիւ իւր տրուած զօրահանդէսի մը։ Թէ կիրակի եւ թէ Երկուշաբթի երեկոյներն հրախաղութիւնք եւ լուսաշաղարդութիւն տեղի ունեցան ի պատիւ Նո-

րին Վեհափառութեան գալստեան։ Երեքշաբ. Թի օր Նորին Վեհափառութիւնն մեկնելու էր դէպ ի Ռուսիա։ Դարձեալ քաղաքը չարժման մէջ էր։ Բազմութիւնք ամէն կողմէ կը հաւաքուէին վերջին անգամ տեսնելու երկրի Վեհապետն եւ բարի երթ մաղթելու։ Վերջապէս կէս օրէ մէկ ժամ առաջ երեւցաւ Վեհ. Շահն բաց կառքի մէջ նստած. ընդ աջմէ գահաժառանգ իշխանն եւ յահեկէ Էմիր–Նիզամը կ'ընկերանային կառքին ձիու վերայ նստած, եւ ապա կը հետեւէր պաշտօնակալաց եւ ձիաւորաց հոծ բազմութիւն մը, որք առ հասարակ հետեւելու էին Նորին Վեհափառութեան մինչ Ռուսիոյ սահմանագլուխն եղող Երասխ գետն, որ երեքօրեայ ճանապարհ հեռի կը գտնուի քաղաքէս։ Ամէն կողմէ ժողովուրդն ակնածանօք կը բարեւէր զՎեհապետն որ սիրալիր երեսոյթով մը իւր հաճութիւն կը ցուցնէր։ Բաղաքէն դուրս Նորին Վեհափառութիւնն վերջին անգամ տչքէ անցունելով գահաժառանգի ըստ Ռուս Գաղադայ տարազու զգեստաւորեալ եւ կազմակերպեալ հեծելազօրն որ բարի երթ մաղթելու եկած էր, նոցա եւ համայն հանդիսականաց խանդավառ կեցցէներու մէջէ մեկնեցաւ, հաճելի տպաւորութիւն մը թողլով բոլոր ղինք տեսնողներու վերայ։

Վեհ. Շահը թէեւ 58 տարեկան է բայց տակաւին կը կրէ վայելչադէմ կերպարանք եւ առնացի կորով։ Է նաեւ Սրեւելքի լուսամիտ եւ յառաջդիմասէր վեհապետներէն մին. եւ այս բանի մի նոր ապացոյց է իւր այս երրորդ ուղեւորութիւնն դէպ յԵւրոպա՝ ի մասնաւորի Փարիզի յառաջիկայ արուեստահանդէսն տեսնելու։

Պարսկաստանի սոյն ներկայ վեհապետի օրով կատարուած բարեփոխութիւնք ակներեւ են բոլոր այս երկրի ծանօթ եղողներու, եւ թէ իւր հպատակք թէ օտարք որ կը քնակին աստ, աղօթող են Նորին Վեհափառութեան արեւշատութեան։

Դաւրէժ Վ. ԹԱՄԱԶԱՐԵԱՆ
1889 Մայիս 10/22

ՅՕԳՈՒՏ ԳՈՐԾԱԾԵԼ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆ

Ո՛, քանի՛ սիրելի են գիւղն ու աղբիւր, առուակն ու պարտէզ եւ ամէն ինչ, որ եղեր են վայելք դեռահասութեան։ Սոքա թէեւ ըստ ինքեան ըլլան խեղճուկ բաներ, են սակայն տակաւին, քաղցր յիշատակք վայելից, որոց կը դիմէր պատանին որպէս սննդեան սրտի։ Եւ ո՞վ ի հոդեբանից չգիտեր, թէ իմացման տպաւորութիւնք կ'ըլլան այնքան խոր եւ մնայուն, որքան ուժգին են մտաց անձկութիւնքն առ այն։ Ուստի եւ ամէն ոք գիտէ թէ նախնական վայելք են անմոռանալի, որ եւ չատ անգամ կը յիշուին քաղցր յիշատակութեամբ։ Այս եւս կ'ըլլայ ուրիշ պատճառ մանաւոր քաղցրութեան տպաւորութեանց, որք կ'ընդունուին մանաւանդ յաւուրս կանուխ տիոց։ Եւ ահա այս խորահիմն տպաւորութեանց վերայ կը հաստատուին մեծամեծ գործք հայրենասիրական, ազգութեան եւ կրօնի։ Զոր օրինակ. թէեւ ոչ գրաբարեան՝ այլ գրաբարասէր ըլլալով հանդերձ չեմ տեսներ, թէ գրաբարն ունի յինքեան ինչ՝ որ քան զաշխարհաբարն կ'ըլլայ քաղցր։ Բայց այս կայ որ Հայն ի մանկութենէ անտի եւ այն ի հանդիսաւոր աւուրս՝ լինչ աքանչանօք լսեց գոռոումն երգոյն «Օրհնեցէք, գովեցէք եւ բարձր արարէք զՆա յաւիտեան։» Նորա մատաղ մտաց լինչ ահաւոր տպաւորութիւն ըրին Դանըացի տխուր ողբերգն. «Բաց մեզ, Տէր, բաց մեզ ղդուռն ողորմութեան . . .։» Բանի՛ անգամ սրտայոյզ լսեց աղաղակն «Տէր ողորմեա, Տէր ողորմեա . . .» հայցուածոց։ Ուստի քաղցր են այս բանք եւ ձայնք նոյն իսկ չափահաս անձանց եւ ոչ–նախապաշարեալ մտաց իսկ։

Եւ այնու դի որքան վսեմ են եւ կարեւոր ճշմարտութիւնք, այնքան մեծ են եւ նոցին ազդեցութիւնք կամ տպաւորութիւնք, Աստուած անօրիներ է որ այս տպաւորութիւնք յօգուտ գործածուին։ Այս էր նպատակ որ Սինա որոտաց երբ Իսրայէլի օրէնք կը տրուէր։ Այս էր փողերու եւ նուագաց գործածութեան վախճան ի պաշտաման Իսրայելացւոց։ Նախնի Քրիստոնեայք եւս ըստ տանելոյ պարագայիցն Սաղմոսներ կ'երգէին։ Ցարդ ամէն եկեղեցի կերպեր ունի ուննկդրաց մտքին նախնական տպաւորութիւնքն իւր նպատակին գործածելոյ։ Կը տեսնենք թէ քանի՛ք մի միայն այսու նախնական տպաւորութեանց աղերսութեամբ ամրապինդ են իրենց Եկեղեցւոյն հետ։ Մեր Հայ Աւետ. Եկեղեցեաց մանաւոր նկատառութեան արժանի է այս իրողութիւն։ Մեք որ ոչ կ'ուզենք եւ ոչ իսկ դեռ կրնանք չքեղ տօներ ունենալ, եւ ոչ չքեղափայլ պաշտամունք. յետ ճշմարտութեանց Ս. Աւետարանի՝ ուրիշ լինչ ունինք մեր դեռատի մտքերն մեր Եկեղեցւոյն կապելոյ։ Կայ մնայ միայն միասնական Երգարանութիւն. որով դեռատիք թէ՛ լաւ տպաւորութեանց են պատկան, եւ թէ՛ մանաւոր ձիրք եւ ճաշակ ունին այսմ։ Որպէս առ հասարակ ալեւոր դիմաց անկ է խորհուրդ տալ եւ յորդորել, նոյնպէս կայտառ չրթանց եւ մատաղ սրտից պատշաճ կ'ըլլայ դեղդեղել։ Ուրեմն Երգարանութիւն մեզ Աւետարանականաց համար կարեւոր պէտք մը է, զոր չենք կրնար զանց ընել առանց մատաղ մտաց մեծ վնաս տալու։ Պարտք մը է այս, զոր կատարել պարտինք մեր ուրիշ դժուարութեանց հետ։ Այսու համոզմամբ էր որ մեծ ծախքով Ամերիկեան Պորտի Պատ. Միսիոնարք հրատարակեցին Երգեր հանդերձ եղանակօք։ Սոքօք, սակայն, ոչ ոք յիրաղեկաց կը համարի թէ լրացեալ են մեր պիտոյք Երգարանութեան։ Դեռ չատ մը երգոց եւ պէսպէս եղանակաց պէտս ունինք։ Եւ պէտք չէ որ ամէն կարեւոր բան սպասենք Պատ. Միսիոնարներէ։ Իբր մանուկ ժողովուրդ դէպ սկսելու ենք յոտին կենալ եւ փոխել քայլ։ Եւ ամէն ով որ կը սիրէ Հայ Աւետ. Եկեղեցին կամ ժողովրդեան զարգացումն՝ մատղիւր պիտի քաջալեր կանդնի յառաջդիմասէր քայլափոխի։

Ապա քանի՛ քաջալերութեան աթժանի պէտք է լինի Տիար Մինաս Գ. Մինասեան՝ մեր երաժիշտն եռանդալից, որ իւր կիրթ ճաշակաւն կ'ընտրէ եղանակներ երագ՝ սահուն եւ բազմամասն։ Այս միայնակ անձն աննպաստ՝ զարմանք է որ կը յաջողի հրատարակել 1. Կրթութիւն Զայնական երաժշտութեան, 2. Քնար . . . մանկական երգոց, եւ ապա 3. Քնար Սրբազան երգոց, որոյ Ա. տետրն հրատարակեր է եւ մատղիր կ'երեւի տետր առ տետր չարունակել։ Թողո՞ւնք որ այս ոտք եւած մանուկն անկանի եւ ոսկերոտին փչրի, Թողո՞ւնք որ այս գործօն եղբայրն իւր համարձակութեան չափն առնու։ Թողո՞ւնք որ անչունչ նուագի՛, թէ ոգին սրբենք որ մնանի եւ զայլս սլացուննէ, թէ ձեռըն կարկառենք որ յառաջի եւ զայլս խրախուսէ։ — «Երանի՛ թէ կարենայինք . . .» պիտի խորհին ոմանք։ Կամեցէք եւ գործոյն կէսն ըրած կ'ըլլաք։ Կամենալ հաւասար է կարենալոյ։ Ուր չիք կամք անդ չիք կարողութիւն։ Տիար Մինաս երբ յայտնեց իւր դիտաւորութիւն հրատարակելոյ Սրբազան Քնարն, պարտ զգացի դոյզն ինչ օգնել։ Քանի մը երգոց սրբազրութիւն եւ թարգմանութիւն ըրի, եւ յետ հրատարակութեան 100 տետր գնեցի։ Չեմ համարիր թէ մեծ ինչ ըրի եւ զոհողութիւն։ Ցուսամ կարողացողնք պիտի ընեն աւելին, որով մեր երաժիշտ բարեկամը քաջալերեալ պիտի հրատարակէ յաջորդներն ալ։ Այսպէս պիտի ունենանք չատ մը տեսակ եղանակներ, տիրապէս դեռատիոց ճաշակին յարմարեալ։ Որով իցէ՛ կարենայինք նոցա մատաղ սրտին մերձեցունել ճշմարտութիւնս Աւետարանի, որ իբր սերմն անապական օր մը չէ օր մը պիտի ծլի, ածի եւ բարգաւաճի յուրախութիւն մեր եւ ի փառս Աստուծոյ։

Այսպիսիք են մեր ակնկալութիւնք ի ձեզ, դեռատի որդիք Ս. Եկեղեցւոյ։ Պարտիմք եւ ամենայն իւիք կը նկրտինք ընել վասն ձեր՝ մեր լաւագոյնն։ Չէք ուզեր եւ դուք ձեր լաւագոյն ապագային լինել կազմ ու պատրաստ։ Չէք ուզեր ձեր հրճուանօք հիանալի գործել մեր Աւետարանական պաշտամունս։ Չէք ուզեր ձեռն կարկառել առ Սրբազան Քնար, զոր ձեզ կը մատուցանէ Մինասեան Տիար։ Սա երիտասարդ է մանաւանդ սրբատուով, եւ վաւրուն սրբազան խանդով։ Կ'ուզէ ոգեւորել սրտերն մատաղ եւ չարժել դեղօն չրթներ։ Չէք ուզեր ի ձեզ ընդունել այսպիսի խանդավառ ոգի։ — «Իցէ՛ թէ . . .» կ'ըսէք։ Բաւ է այս փափաք. ձեր մեզմ սղոխ պիտի արծարծէ զայն հուր, որ, զի դեռ նոր կ'արծարծի, ուժգին չչկոյ ոչ պէտք ունի եւ ոչ կար։ Իմա՛ թէ մեծ դուռմարի եւ ընկերութեան պէտք չկայ. բաւ է որ մէն մի օրիորդ եւ երիտասարդ մէկ մէկ տետր գնէ, կամ մէն մի ընկերութիւն իւր անգամոց թուոյն հռապատիկն գէթ կրկնապատիկն գնէ եւ ցրուէ։ Այսպէս սրբազան երգերն պիտի հասնին ի ձեռս, որոց փափուկ մատունքն իւար եւ մատաղ չուրթն ընդ քնար՝ պիտի առաջնորդեն վերառաքել փառս Այնմ, որ է արժանի մեր վսեմ զգացմանց։ Որոց զարգացմանն անձկալ

յԶմիւռնիա Ա. Մ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
14/26 Ապրիլ 1889

ԱԶԴԵՐ

Ցունիս 4/16 կիրակի օր Խասդիւղի ժողովարանին մէջ Հաղորդութեան Խորհուրդը պիտի մատակարարուի ժամը 7½ին, ըստ Թուրքաց, ձեռամբ Պատ. Տր. Կրկնի եւ Պատ. Ա. Կ. Աստուրեանի։

Աւետարանական եղբարք եւ քոյրք կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ սոյն հոգեւոր պաշտամանն։

Երիտասարդաց աղօթքի ժողովները տեղի պիտի ունենան վաղը հետագայ տեղերը.

1. Կէտիք–Փաշա Մխիս Նիւէլի տունը, ժամը 7½ին, ըստ Թուրքաց։ Աղօթքի նիւթն է. «Աբդ ալ ոբ աա խմ խօսեբս կը լսե ու կը կատբե անոնք, ըանիկայ պիտի նմանցընեմ խելացի մարդու մը՝ որ իր տունը վրկի վրայ շինեց.» Մատթ. է. 24։

2. Իւսկիւտարի մատրան մէջ, ժամը 6½ին։

ՀԱՆԴԷՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Մայիս 27 ըստ Յուն., և Յունիս 8 ըստ Լատ., 1889

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ումպէրթոյ Թագաւոր Մայիս 1ին վերադարձաւ Հռոմ եւ ընդունուեցաւ Իտալեան բոլոր Նախարարաց, Խորհրդարանի գրեթէ բոլոր անդամոց, քաղաքային պաշտօնակալաց, եւ քաղաքացեաց խուռն բազմութեան մը կողմէ։ Թագաւորին ժամանելէն օր մը առաջ Երեսփոխանաց Ժողովոյն մէջ առաջարկուեցաւ որ երեսփոխանք խմբովին դիմաւորեն զՆորին Վեհափառութիւն, սակայն ընդդիմադիր կուսակցութեանց միոյն պետը պատասխանեց թէ ինք եւ իւր ընկերք պիտի չերթան միւս երեսփոխանաց հետ, ոչ թէ առ իւրեանց Վեհապետն նուազ յարգանք տածելնուն համար, այլ վասն զի կ'ուզեն բողոքել ընդդէմ կառավարութեան արտաքին աշխարհավարութեան։ Դաղիական բոլոր լրագիրք, այնպէս համարելով թէ Ումպէրթոյ Թագաւոր իրօք դիտաւորութիւն ունէր երթալ Սթրասպուրկ, ուրախութիւն կը յայտնեն որ ապա ի բաց Թողուեցաւ այդ խորհուրդ։ Լ՚ԱՆՆԷՔՆ կ՚ըսէ, «Ումպէրթոյ Թագաւոր չգնաց, մտադիր էր այցելել Սթրասպուրկ, սակայն ետ կեցաւ իւր դիտաւորութենէն, վասն զի վախցաւ. եւ կորագլուխ գնաց Վիլհելմ կայսեր, եւ իւր նախապէս տուած խոստում ետ առնուլ, ըսաւ, 'Ոչ, չեմ համարձակիր երթալ'։» Լա ԺՈՒՆՆԷ կ՚ըսէ, «Ընդդէմ փախուստ տալու ստորին եղանակ մ՚է ուրանալ Սթրասպուրկ երթալու մասին չըրջած զրոյցին հիմնաւոր լինելը։» Սակայն Փարիզեան լրագրաց յայտնած այս խնդութիւն ծիծաղ կը չարժէ ի Պերլին, ուր կը հաստատուի թէ բնաւ դիտաւորութիւն չկար կատարել այսպիսի ուղեւորութիւն մը։ Սոյն միջադէպ կ՚ուսուցանէ կարեւոր դաս մը, որ լաւ բացատրուած է Սինանոպոլի քաղաքացի հետեւեալ տողերու մէջ. «Թէպէտ, բարեբաղդաբար, ոչ ոք դիտաւորութիւն ունէր վիրաւորել Դաղիոյ դիւրազգածութիւնը, սակայն այս միջադէպ կարի ուշադրաւ եղանակ կը ցուցնէ թէ ո՛րչափ խախուտ հիման վրայ հաստատուած է Եւրոպական խաղաղութիւնը։ Եթէ Պիզմարք Իշխան բաղմաթիւ թշնամութիւններ գրգռել, առիթ աւելի դիւրին բան չկար նորա համար։ Նոյն իսկ այս իրողութիւնն է որ ի վեր կը հանէ արդի կացութեան անաւորութիւնը։ Ինչպէս ուրիշ անգամներ դիտել տուած ենք, պատերազմի պատճառներն ոչ մէկ ատիճանաւ անհետացած են վերջին մէկ քանի ամսոց մէջ։» Սինանոպոլի այս երկիւղալի դուշակութեանց հետ կրնանք բաղդատութեան դնել հետեւեալ մասը Մ. Բրիսիի այն ուղերձին զոր նա արտասանեց Գերման Բայլսթաքին կողմէն ի պատիւ իւր արուած հացկերոյթի մը մէջ։ Իտալեան Նախարարապետն ըսաւ. «Թշնամիները զրպարտած են զիս եւ պարսաւած են իմ Ջանքերս, իբր թէ պատերազմի կը բաղձամ։ Խաղաղութեան կը բաղձամ։ Կան անհրաժեշտ եւ նուիրական պատերազմներ. մենք մղած ենք այդպիսի պատերազմներ, եւ դուք ալ մղած էք. թէ՛ մենք եւ թէ՛ դուք կը բաղձանք մեր հայրենեաց անկախութեան։ Սմէն ուրիշ տեսակ պատերազմներ ոճիր են»։

—Մայիս 31ին Սբ. Բեղերսպուրկէ քաջուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Մոնթենեկրոյի Իշխանին դուստրը, Միլիձա Իշխանուհին, նշանուած է Նիքոլա Մեծ Դուքսին որդւոյն, Փեղեր Մեծ Դուքսին, հետ։ Այս նշանախօսութեան առիթիւ տրուած խնճոյքի մը մէջ Զարը բաժակ առաջարկեր է ի պատիւ Մոնթենեկրոյի Իշխանին, կոչելով զնա «Ռուսիոյ միակ անկեղծ եւ հաւատարիմ բարեկամը»։ Զարին այս խօսք չատ դիտողութեանց առիթ տուած է Եւրոպական մամլոյն մէջ։ Ալեքսանդր կայսեր այդպիսի խօսք մը արտասանած ըլլալուն վրայ տարակոյս չկայ, վասն զի խնճոյքին յաջորդ առաւօտը պաշտօնական լրագիրը կը հրատարակէր նոյն խօսքը։ Եւ Զարին յայտարարութիւն չէ տահմանաւորեալ «Պալքանեան Թերակղզւոյն մէջ,» կամ ասոր նման բացատրութեամբ մը։ Արդէն յայտնի էր թէ Ռուսիա իրեն բարեկամ չէր համարեր ոչ Ռումանիոյ կարոլ Թագաւորը եւ ոչ Պուլկարիոյ Ֆերտինանտ Իշխանը, եւ Սերպիոյ մանուկ Թագաւորը դեռ կարող չէ հռչակել իրեն յատուկ աչխարհավարութիւն մը։ Սակայն Զարին՝ ի պատիւ Մոնթենեկրոյի Իշխանին բաժակ առաջարկած ատեն տրտատանած սոյն խօսք ունի աւելի ընդարձակ նշանակութիւն մը։ Տասն ամիս առաջ մինչ Զարը բաժակ կը պարպէր ի պատիւ Գերմանիոյ կայսեր, որ յայնժամ հիւր էր ի Բերլին, կոչեց զնա «Սիրելի բարեկամս»։ Այժմ Ռուս Վեհապետը չյիշեր իւր զրացի կայսրը, կը մոռնայ մինչեւ իսկ զԴաղիա, որոյ ռուսասիրական ձգտումներ ծանօթ են, եւ Ռուսիոյ միակ անկեղծ բարեկամ կը համարի պետն փոքր Իշխանապետութեան մը, որ կը պարունակէ իբր 200,000 բնակիչ։ Սթանոպոպ կ՚ըսէ. «Զարն իւր այս յայտարարութեամբ կը զեկուցանէ Եւրոպայի թէ ոչ միայն ինք քաջ ծանօթ է Ռուսիոյ աչխարհավարութեան եւ դիտումներուն նկատմամբ ի Վիէննա եւ ի Պերլին տիրող ընդդիմութեան, այլ թէ ոչ եւս կը ջանայ ծածկել իւր այս դիտութիւն դիւանագիտական պատչաճութեանց քօղին ներքեւ։» Նոյն թերթ կը յարէ նաեւ. «Զարին գործածած այս լեզուն ի վեր կը հանէ ոչեոյ գառնութիւն մը որոյ գոյութեան վրայ աչխարհ չունէր տարակոյս, եւ որ սակայն, չէր կարծուեր թէ պիտի արտայայտուէր այսչափ արձակ համարձակ»։ Թայլըլ կը կարծէ թէ Գաղիա դոհ մնալու չատ քիչ պատճառ ունի, քանի որ Ռուսիոյ բարեկամութիւնը չահելու նպատակաւ իւր ի գործ դրած բոլոր ճիգերն այսպէս առ ոչինչ կը զրուին, եւ Վիէննական լրագիր մը կ՚ըսէ թէ Զարին յայտարարութիւն զանգատ մէ ի մասին այն կղզիացեալ վիճակին, յորում ամենայն Ռուսաց կայսրը կը գտնէ ինքզինք։

Միլիձա Իշխանուհին, որ յառաջիկայ ամսոյ մէջ կը լրացունէ իւր 23րդ տարին, է Նիքոլա Իշխանին երկրորդ դուստրը. նորա երեց քոյրը կինն է Իշխան Փեթեր Գարագեորկեվիչի։ Փեթեր Մեծ Դուքսը, Զարին հօրեղբօր, Նիքոլա Մեծ Դուքսին, երկրորդ որդին, 2½ տարի մեծ է իւր խօսեցեալէն։

—Պարսից Շահը Սբ. Բեղերսպուրկէ մեկնեցաւ 26 Մայիս, կիրակի օր, եւ Զարը մինչեւ երկաթուղւոյ կայարանն ընկերացաւ Նորին Վեհափառութեան։ Ռուսիոյ մայրաքաղաքէն մեկնելէ առաջ Շահը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մ. ալ կիէբսի հետ, եւ Զարը Նորին Վեհափառութեան նուիրեց իւր լուսանկարը՝ զարդարուած չոզակներով։ Շահը քանի մը օր կեցաւ ի Վարչաւիա, եւ իւր ուղեւորութեան հիմնագրոյն համեմատ, վաղը պէտք է ժամանէ ի Պերլին։

—Անցեալ չորեքշաբթի օր Նախադահ Քարնոյ ճամբայ ելաւ հնգօրեայ ուղեւորութիւն մը կատարելու համար Քալէի գաւառին մէջ, որ կը դանուի Դաղիոյ հիւսիսային արեւելեան կողմը։ Հետեւեալ օր փառաւոր ընդունելութիւն մը տրուեցաւ նմա Առաքաղաքին մէջ, ուր Նախագահն ուղերձ մը ընելով ներբողելից բանիւք խօսեցաւ Արուեստահանդիսին չքեղութեան վրայ։ Մ. Քարնոյի ուղեւորութեան գլխաւոր դէպքը պիտի ըլլար բացումը Քալէի նոր նաւահանգստին, որոյ չինութեան աչխատութիւնք կը չարունակուէին 8 տարիէ ի վեր։ Սոյն նաւահանգստին համար արդէն ծախսուած է 39 միլիոն ֆրանք, եւ տակաւին 4 միլիոն ֆրանք եւս պէտք է ծախսել աւարտելու համար անոր չինութիւնը։

—Դաղիոյ Երեսփոխանաց Ժողովոյն Մայիս 28ի նիստը յոյժ աղմկալից եղաւ։ Մ. Լակէռ հարցում մը ուղղեց դատական Նախարարին ի մասին չամբ ընթացքին Զօր. Պուլանժէի եւ անոր հետ միասին ամբաստանեալ այլ անձանց դատաստանին, որ ինչպէս ծանօթ է կը տեսնուի Դերագոյն Աւետնին առջեւ։ Ժողովոյն ատենապետը յայտարարեց թէ չկրնար թոյլ տալ որ այդ հարցում խնդրոյ առարկայ լինի, վասն զի Դերագոյն Աւետնին բացարձակապէս անկախ է, եւ մինչեւ իսկ Նախարարք չեն կրնար ճնշում բանեցունել անոր գործողութիւնները վերթացունելու նպատակաւ։ Մ. Բասանեաք ամբաստանեց Ժողովոյն ատենապետը իբրեւ պարտազանց, եւ հրաւէր կարդաց մեծամասնութեան արիաբար միանալ վերջ մը տալու Դերագոյն Աւետնին ներկայացուցած դատական անպատիւ զաւեչտին։ Արմատական երեսփոխան մը նախատալից լեզու գործածեց Մ. Բասանեաքի դէմ, մենամարտ մը չառաջ բերելու նպատակաւ. յետոյ Մ. Բասանեաք խնդրեցաւ ետ առնուլ իւր արտասանած խօսքեր, սակայն նա, մերժելով զայս, ի պաչտօնէ պարտաւեցաւ դիւանէն։ Մ. Անատրիէօյի խօսիլ նոյն նստին մէջ։

—Պերլինէ առ Նէ- Եորք Ո-ըլը քաչուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Սամոայի խնդրոյն համար կազմուած դեսպանախորհուրդը համաձայնած է վերահաստատել իրաց նախկին կացութիւնն ի Սամոա, հետեւեալ պայմաններով. Մալէաֆոա Թագաւորը վերահաստատուի իւր գահին վրայ. ընդհ տուգանք մը վճարուի առ Գերմանիա. երկու պատուիրակներ, մին Գերմանացի եւ միւսը Ամերիկացի, գործակցին ընդհ կառավարութեան, եւ Անդլիացի պատուիրակ մը վճիռ արձակէ ի մասին այն կէտերուն, որոց վրայ երկու պատուիրակք անհամաձայն գտնուին. եւ եթէ Տէրութեանց իւրաքանչիւրին համար ծծուխի չափարաններ հաստատուին կղզեխումբին մէջ։ Դեսպանախորհուրդը ատարած է իւր աչխատութիւնները, եւ այժմ կը սպասէ որ իւր որոչումներ վաւերացուին Ամերիկեան կառավարութենէն։

—Միացեալ Նահանգաց Փէնսիլվանիոյ նահանգին այլ եւ այլ կողմերը տեղի ունեցած է յոյժ աղետալի ողողում մը. նմանօրինակ ո-

ղողումներ եղած են նաեւ Մէրիլէնտ եւ Վիրճինիա նահանգներուն մէջ։ Եթէ Լոնտոնէ քաչուած հեռագիր մը չչափազանցեր իրողութիւնը, այս աղէտ մին է այսօրինակ մեծագոյն արկածներէն, զորս ծանուցանելու հարկին մէջ գտնուած ենք երբեք։ Ցիշեալ հեռագրին նայելով, ողողմանց զոհերուն թիւը կը հասնի 10,000ի, եւ ստացուածոց կորուստը կը հաչուուի 25 միլիոն տոլար։ Կ'երեւի թէ ողողմունք տեղի ունեցած են յանկարկակս, յոյժ արագ կատարելով իրենց աւերիչ գործը։ Նորֆոլք գետը լի էր ծառերով, կարասիներով եւ աւերեալ տանց բեկորներով, որոց փարած էին մարդիկ որք օգնութիւն կ'աղաղակէին։ Մի քանի փոքր գիւղեր բոլորովին կործանեցան, եւ երկաթուղւոյ գծեր մեծապէս վնասուեցան։ Սակայն ողողմունք ամենէն աւելի մեծ վնասներ գործեցին ի Ճոնսթաուն։ Այս քաղաքէն հինգ մղոն հեռի բլրոց վրայ կար 3½ մղոն երկայն եւ 1 մղոն լայն ջրոյ ահագին աւազան մը։ Սոյն աւազանն խորտակեցաւ, եւ ջուրերը հոսեցին քաղաքին վրայ, քանդելով եւ քչելով հոսանքին առջեւ եկող տուները, որոց բնակիչք ժամանակ չունեցան փախչելու։ Հազարաւոր տուներ խորտակուեցան այս կերպով, եւ գետին վրայ ձգուած երկաթուղւոյ կամուրջը քշուեցաւ ուրիշ խել մը տանց առջեւ, արգիլելով բնակչաց ելքը։ Մի եւ նոյն տեղն ծագեցաւ հրդեհ մը որոյ բոցերը արագ ծաւալեցան։ Կարելի չէր օգնութիւն հասցունել քաղաքին, վասն զի ջուրերը ամէն կողմէ պատած էին զայն։

—Ի միջի այլ արկածոց, կը ծանուցուի թէ աղետալի հրդեհ մը ծագելով Գերմանիոյ Լուպէք քաղաքին նաւահանգստին մէջ, մեծաքանակ բամբակ եւ այլ ապրանքներ հրոյ ճարակ եղեր են։ Հրդեհին ծագման պատճառ եղեր են ոսկնածեւ ապակիներ, որոց հետ քանի մը տղայք կը խաղային։

—Հնդկաստանի կէնճամ քաղաքին մէջ երեան եկած հնտախտը հետզհետէ կը ծաւալի. Մայիս 25ին վերջացող չաբթուան մէջ սոյն ախտէն մեռնողներուն թիւն էր 1,429։

—Ցունիս 1ին Ա.Թէնքի ամբողջ ժողովուրդը մինչեւ կայարան ընկերակցեցաւ Ա. լեքսանտրա Իչխանուհւոյն որ նոյն օր Սբ. Բեդըրսպուրկ կ'ուղեւորէր։ Կառավարութեան անդամք եւ օտար Տէրութեանց դեսպանք եւս եկան ի կայարան, եւ դեռատի Իչխանուհին կարի յուղուեցաւ առ հասարակ արտայայտեալ համակրանաց այս ղգացումներէն։ Իչխանուհին ընկերակցութեամբ արքայական զերդաստանին այլ անդամոց, եւ բազմաթիւ հետեւորդներու, երկաթուղեաւ գնաց ի Փաթրաս, եւ անտի չոգենաւով ուղեւորեցաւ ի Վենետիկ։ Հաւանականապար արքայական ընտանիքն պիտի հանդիպի Հոմպուրկ՝ ողջունելու համար Ֆրէտերիք կայսրուհին եւ Սոֆի Իչխանուհին, որ նշանուած է Ցունաստանի գահաժառանգ Իչխանին, եւ անտի ուղղակի պիտի ուղեւորի ի Սբ. Բեդըրսպուրկ, ծպտեալ անցնելով Պերլինէ։ Ալեքսանտրա Իչխանուհւոյն եւ Փաւել Մեծ Դուքսին ամուսնութեան հանդէսը պիտի կատարուի Ցունիս 16ին։

—Կիրակի օր Սերպ կառավարութիւնը տանձնեց Սերպիոյ մէջէն անցնող երկաթուղեաց չահագործումը։ Այս երկաթուղիք չինուած էին Գաղիացի դրամատէրոց խմբի մը կողմէ, եւ 1886ին Սերպ կառավարութեան ու Գաղիական կառավարութեան միջեւ կնքուած պայմանագրութեան համաձայն, յիշեալ ընկերութիւնը արտօնութիւն ունէր 25 տարի, այսինքն մինչեւ 1911, ինք չահագործելու այդ գիծեր։ Կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակելով կը ծանուցանէ թէ մեծ զեղծումներ գործուած են սոյն երկաթուղեաց չահագործման մէջ, եւ թէ այդ պատճառաւ որոշուած է անմիջապէս ջնջել 1886ի պայմանագրութիւնը։ Ցիշեալ զեղծմանց ինչ լինելը դեռ չէ ծանուցուած։ Կ'ըսուի թէ, որովհետեւ միջազգային բոլոր կառախումբերը Սերպիայէ կ'անցնէին գիշեր ատեն, ընկերութիւնը յայտարարեց թէ այդ տնօրինութեամբ ինք վնաս կը կրէ, եւ առաջարկեց որ գիշերը հասնող կառախումբք Սերպիոյ հողին վրայ մնան մինչեւ առաւօտ։ Սոյն խնդիր յուղուեցաւ նաեւ Գաղիոյ Եբեսիոխանաց Ժողովոյն մէջ, եւ Արտաքին գործոց Նախարար Մ. Սփիւլլեր ըսաւ որ ինք չգիտեր թէ Սերպ կառավարութիւնը ի՛նչ չարժառիթներով գրաւած է երկաթուղեաց գծերը՝ առանց նախապէս զեկուցում մը ընելու Գաղիական ընկերութեան կամ համաձայնութիւն մը գոյացունելու անոր հետ։ Մ. Սփիւլլեր յարեց սակայն թէ Սերպիական դեսպանէն տեղեկացած է որ Սերպիա կ'ուզէ յարգել Գաղիական հպատակաց չահերը։ Ուստի խնդիրը պիտի կարգադրուի դիւանագիտական բանակցութեամբք։ Ինդրոյ առարկայ եղող երկաթուղիք կը բաղկանան Պելկրատէ ի Նիշ երկարող գլխաւոր գծէ մը (244 քիլոմեդր երկայնութեամբ), որ ի Նիշ կը բաժնուի երկու ճիւղերու, մին Նիշէ կ'երթայ ի Վրանիա (100 քիլոմեդր տեղ), եւ միւսը Նիշէ ի Փիրոթ (90 քիլոմեդր)։ Ուրիշ երկու փոքր ճիւղեր եւս կան, մին 29 եւ միւսը 44 քիլոմեդր երկայնութեամբ։ Ոմանք կը խորհին թէ Սերպիա, իր ներքին քաղաքականութեան արդի անկայուն վիճակին մէջ, պէտք չէր որ ընէր այսպիսի տնօրինութիւն մը։

—Միացեալ Նահանգներէ հասած նորագոյն տեղեկութիւններ կը ցուցնեն թէ փէնսիլվանիա նահանգին մէջ կենաց եւ ստացուածոց կորուստը նախապէս ծանուցուածէն աւելի մեծ եղած է։ Հիմա կը հաչուուի թէ ողողմանց զոհերուն թիւը 20,000ը կ'անցնի։ Ութ գիւղեր բոլորովին քանդուած են։ 1868ին ի Փերու տեղի ունեցած երկրաչարժէն ի վեր ասկէ աւելի ահռելի արկած չէր պատահած Արեւմտեան կիսագունդին մէջ։ Մանրամասնութիւնք յառաջիկայ չաբթու։

—Մայիս 30ին Փարիզի Կոմն եւ Կոմսուհին իրենց ամուսնութեան 25րդ տարեդարձը (արծաթեայ ամուսնութիւնը) տօնեցին Անգլիոյ Մորթլէյք քաղաքին մէջ։ Ուէյլզի Իչխանն եւ Իչխանուհին ներկայ եղան այս առթիւ կատարուած հանդէսին. ներկայ էին նաեւ Կոմսին եւ Կոմսուհւոյն ազգականներէն եւ բարեկամներէն չատեր, որոց մէջ ոչ սակաւք Գաղիայէ եկած էին յատկապէս իրենց չնորհաւորութիւնները մատուցանելու համար։ Նոյն օր ծանուցուեցաւ Փարիզի Կոմսին որդւոյն, Օրլէանի Դուքսին, նչանախօսութիւնն իր մեծ հօրեղբօր, Շարթրի Դուքսին, Մարկերիթ դստեր հետ։ Օրլէանեան զերդաստանին բարեկամներէն բազումք կը կարծեն թէ, քաղաքականապէս, այս նչանախօսութիւն չէ իմաստուն տնօրինութիւն մը, վասն զի Փարիզի Կոմսը, Եւրոպայի միրող զերդաստանաց միոյն պատկանելով իչխանուհւոյ մը հետ ամուսնացունելով իր ժառանգ, կրնար իրեն համար գտնել հզօր աջակցութիւն։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Քրիստոնեայ այլ եւ այլ հասարակութեանց պետերը Պայրամի առթիւ, ըստ սովորականին, չնորհաւորական այցելութիւններ տուին ի կայսերական պալատ։ Բողոքականաց Արքեպետ, Աղնուաչուք Ցակոբ Էֆ. Պոյաճեան, սիրալիր կերպիւ ընդունուեցաւ երկրորդ սենեկապետի կողմէն, որ ողջունեց Արքեպետ Էֆէնտին յանուն Վեհ. Սուլթանին. նմանօրինակ սիրալիր ընդունելութիւններ եղան ուրիշ հասարակութեանց հոգեւոր պետերուն եւս։

—Սելանիկի պաչտօնական լրագիրը կը ծանուցանէ թէ երկրաչարի մը այդ քաղաքէն ուղեւորած է ի Եէնիճէ, Վիանէ, Դարաֆէրիա եւ Սէրֆիճէ՝ Սելանիկէ մինչեւ Սէրֆիճէ երկաթուղւոյ գծի մը չինութեան համար հարկ եղած քննութիւնները կատարելու պաչտօնով, եւ թէ սոյն գծին չինութեան համար արտօնութիւն պիտի խնդրուի դրամատեարց խմբի մը կողմէ, որոյ ներկայացուցիչն է յիշեալ երկրաչարը։ Եթէ չինուի այս գիծ, Սելանիկի բնակիչք այլ եւս պատճառ պիտի չունենան վախնալու թէ իրենց քաղաքէն չանցնող եւ մինչեւ Ցունաստանի սահմանագլուխը երկարող գծի մը չինութեամբ՝ քաղաքին վաճառականութիւնը պիտի վնասուի։ Սէրֆիճէ Ցունաստանի սահմանագլուխէն իբր 25 մղոն ուղղակի դէպ հիւսիս կ'իյնայ, եւ Լարիսսա կ'իյնայ սահմանագլխոյն հարաւակողմը՝ անտի իբր 20 մղոն հեռի։ Դժուար պիտի չըլլայ կարճ գծով մը միացունել այս երկու քաղաքներ։

—Ինչ ինչ կարեւոր փոփոխութիւններ եղած են ի մասին այլ եւ այլ նահանգներու կուսակալաց պաչտօններուն։ Րիֆաթ փաչա, որ այնչափ լաւ յաջողեցաւ ջնջել աւազակութիւններ Մանասթըրի նահանգին մէջ, կարգուած է կուսակալ Զմիւռնիոյ նահանգին (Այտըն), ուր աւազակք մերթ ընդ մերթ կու գան յերեւան, թէպէտ նահանգին կացութիւնն չէ այնչափ յոռի որչափ էր Մանասթրի նահանգինը երկու տարի առաջ։ Փոխանակ Րիֆաթ փաչայի, Մանասթրի կուսակալ անուանուած է Եանեայի կուսակալ Ահմէտ Էյուազ փաչա, եւ Զմիւռնիոյ կուսակալ Րիզա փաչա նոյն պաչտօնով պիտի փոխադրուի ի Եանեա։ Ատանայի կուսակալ Հաճի Հասան Պէյ եւս վերջերս կարգուած է Տիգրանակերտի կուսակալ։

—Պուլկար կառավարութիւնը, վասն Ռուսճուգի երկաթուղին գնած տեղն, հաւանած էր վեց միլիոն ֆրանք վճարել սոյն գիծը չինող ընկերութեան։ Որովհետեւ կառավարութիւնը յայնժամ հնչուն դրամ չունէր ի պատրաստի, ընկերութիւնը հաւանեցաւ ընդունել Պուլկար կառավարութեան պարտատոմսեր 6 առ հարիւր տոկոսով։ Այս պարտատոմսերուն կէսը վճարելի են ներկայ տարւոյ Ցուլիսի 13ին, եւ Պուլկար կառավարութիւնը արդէն ի Լոնտոն ղրկած է 3,180,000 ֆրանք՝ վճարելու այդ պարտք եւ անոր տոկոսը։ Պարտատոմսից մնացեալ կէսը վճարելի է մէկ տարիէն։

ԱՐԺԷՔ ԴՐԱՄՈՑ

Մայիս 27/8, 1889

Գոնսոլիտէ	18 6	Բուլ. երկ. բաժին	65
Պարտուց Յարդարման Թղթադրամ (Թասֆիյէ ի Տիչուն Գայմէի)	8 20	Ներքին փոխառ.	48 10

ԴՐԱՄՈՎ, Օսմ. լիրան 100ի

Մէճիտիէ	108 26	Բուսիոյ բոլ	90 25
Մէթալիք	102	Նարոլէօն	87 34
Պէշլիք	104	Գրիմից	54 20
Ալթընըտ	104	Անգղ. լիրա	110 25

Մանէթ թղթադր. 8 65

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՑԱԿՈԲ ՊՈՑԱՃԵԱՆ
Ֆիննաննըլար եօղուշը, Ամերիգան խան